PETRI RAMI
RHETORICÆ
Diſtinctiones in Quintilianum,

AD

CAROLVM LOTHARINgum Cardinalem.

PARISIIS,
Apud Andream Wechelum, ſub Pegaſo, in vico Bellovaco: Anño Salutis,
1559.
Cum privilegio Regis.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAutum est authoritate Regia, nequis alius præter Andream Wechelum iuratum in alma Parisiensi Academia Librarium, has P. Rami Rhetoricas Distinctiones postremò recognitas, ante decennium ab æditione proximum, in hoc Francorum regno imprimat, néue alibi impressas vendat: Ac si Regij diplomatis sententia operis initio præfigatur, finíue postponatur, vt omnibus clarum, notum, indictum habeatur. Secús qui faxit, & libris ipsis, & mille librarum Paris. multâ pœnas pendito. Datum Rhemis, Regio consensu subsignatũ, Do. Villamoro supplicum libellorum magistro præsente. 3. Id. Iun. 1557.

Coignet.

PETRI RAMI RHETORICAE

Distinctiones in Quintilianum,

AD

CAROLVM LOTHARINGVM

Cardinalem.

BEne (Mecœnas optime) Græcorũ illo proverbio pręcipitur, Quã quisque norit artem, in hac se exerceat. Itaque tot annos, quot certé nõ cæterorũ more gloriari placeat, sed pro tenuissimo tanti temporis fructu potiús me-

minisse pudeat, in rhetoricis & dialecticis occupatus, an nō meo quodam jure facere videar, si me in meis studiis & artibus vel eodem argumento sæpiús exerceam? Dialecticæ & rhetoricæ artes ab Aristotele, Cicerone, Quintiliano confusæ sunt, argumentū unum est, materies una: adversus Aristotelem & Ciceronē antea disputavi: quid igitur est causæ, quamobrem & Quintilianus in eandem quæstionem vocari non poßit? Aristotelis logica multis & virtutibus carebat, & vitiis abundabat: multæ definitiones, multæ partitiones argumentorum, enuntiationum, syllogismorum, methodorum defuerant: pro una inventionis arte decem locis generalibus, caußis, effectis, subjectis, adjunctis, oppositis, comparatis, nominibus, partibus, finitionibus, testimoniis comprehensa, infinitæ tenebræ in Categorematis, Categoriis,

riis, Interpretatione, Analyticis, Topicis cōfundebātur, pro una judicii doctrina in enuntiatione, syllogismo, methodo, multa in iisdem libris permiscebantur: usus artis universæ nullus nisi in clamosa de artis ipsius tam vanis pręceptis, & sophistica altercatione tradebatur: nos arti virtutes quæ deerant, addidimus, vitia tam varia deteximus, & , ut spero, excidimus: usum verum aperuimus, & rerum omnium cōmunem demonstravimus. Ergo dialecticum hoc certamen & artis & usus vehementer acriterque certavimus. Secundum certamen nobis adversus Ciceronem fuit. Aristotelicas enim inventionis, dispositionisque, imó veró etiam elocutionis tenebras feré omnes ad rhetoricam transtulerat, & ex duabus artibus unam fecerat, eamq; ita confusam ad litigiosas civilium caussarum formulas traduxerat. Laudes

inventionis & dispositionis jam anté docueramus. Lucem quæ elocutioni & actioni deerat, frater meus Audomarus Talæus definitis & distributis & illustratis rerum generibus adjecit & exposuit: tenebras igitur duntaxat hic excussimus. Ecce autem Aristotelis & Ciceronis dialecticam & rhetoricam perturbationem Quintilianus sequitur, majorem etiam ex seipso comminiscitur, omnesque omnium artium, de quibus aliquid legerat, vel audierat, scholas grammaticas, mathematicas, philosophicas, histrionicas, palæstricas, rhetoricas, in suas institutiones amplectitur. Nos rhetoricam artem á cæteris artibus distinguimus, & de liberalibus artibus artem unam, non omnium confusionem artium facimus: quæ sint ejus propria separamus, inertes & inutiles argutias detrahimus, quæ desint indicamus,

&

& Aristotelis tenebras sicut anté in Cicerone, sic nunc easdem propemodum in Quintiliano persequimur. Sed quoniam res eadem adversus Aristotelem & Ciceronem anté tractata est, permulta & breviús & remissiús agimus. Deniq; summa constantísque rationis ope nitimur, ut artium, in quibus adhuc studium operámq; locavimus, vera & descriptio & exercitatio teneatur. Quot enim dies, imó quot annos & ætates fallacibus harum disciplinarum commẽtis miseré traduci arbitramur? utinam maximo juvẽtutis meæ dispendio tantam miseriam expertus nõ essem. utinam doctores & rhetoricæ & dialecticæ per nos admoniti de veritate rerum & utilitate potiús aliquãdo cogitent, quám de iis, ad quæ semel audita, nunquã judicata, simpliciter adhæserint, pertinaciter & obstinaté decertent: fieret pro-

fectó ut succinctiús artes institutæ, faciliús intelligerentur, & veri usus aperta via, promptiús exercerentur. Veruntamē per Deum immortalē (dicet aliquis) tantumne tibi tribuis, ut vitia aut virtutes in his artibus perspexisse tibi videaris, quæ tantorum virorum aciem effugerint? Ego veró, Mecœnas, (te enim, tuique similes, id est candidos, nullaque perversa opinione suffusos judices appello) si Aristotelem in philosophia, Ciceronem & Quintilianum in eloquentia nihil esse dicam, non satis sanus esse videar: Fuerit igitur Aristoteles ingenio variis in rebus ac scientiis tam acuto, quám posßit Aristoteleus quisquam cogitare: ingenii enim abundantiam quandam incredibilem in eo philosopho esse confiteor: Alexandri liberalitate fretus, ex omniū gentium inventis & libris naturalem scien-

tiam

tiam compilaverit, omnes philosophos, logicos, physicos, ethicos, politicos, sua logica vexaverit: in judicando, dispositionis tantum interdum adhibuerit, quantum in summo philosopho requiri possit. Ciceroni dialectica ista & inveniendi, & disponendi ornamenta paria si voles, attribue, nihil detraham: imó veró non solúm libenter, sed etiam veré fortasse cócedam, omnium hominum qui sunt, qui fuerunt, quique postea futuri sunt, eloquentissimum fuisse: & vix tantam vel elocutionis (quanta in ejus libris cernitur) & pronuntiationis (quanta in historiis de eo memoratur) laudẽ sperari posse. De Quintiliano, faciam impudenter, si simile quicquam prædicem. Nam quanvis in eo sit civilis ad agendas caussas facultatis commonstrata quædam prudentia, quanvis exempla quædam utiliter collecta, atta-

men elocutionis, quæ summa laus ejus esse posSit, infinita eSt á Cicerone differentia. Nec enim in singulis verbis eadem eSt puritas, vel proprietas, vel elegantia. In conjunctis tanta est differentia, ut Cicero aureo quidem seculo, Quintilianus autem ferreo locutus esse videatur. Sed tamen ut temporibus illis diserti homines fuerunt, ita sané numeretur in disertis, qualis tamen fortasse nec esse posSim, si velim, imó veró ne velim quidem, si posSim: tales inquam, Aristoteles, Cicero, Quintilianus, tantique fuerint, an tamen qui una aut pluribus virtutibus excelluerint, protinus eos omnibus excellere est necesse? protinus omnibus in rebus necesse eSt non homines, sed deos existimare? De maximis aliorum generum virtutibus, ubi vel Apollines, vel Joues per me licet fuerint, hoc tempore nil quæritur: de dia-

dialecticis & rhetoricis præceptionibus nunc agitur, quas etiam feré omnes ab illis magna sui nominis gloria vel repertas primúm, vel certé collectas ex aliis concedo: quin adjungo, si in hisce præceptionibus & accuraté judicandis, & ordine collocandis tot menses adhibuissent, quot annos ipse consumpsi, equidem non dubito quin longé veriores & distinctiores artes nobis relicturi fuerint. At res ipsa demonstrat ab his doctoribus multa quidem cumulata esse, sed non satis æstimata, hic enuntiationis aut syllogismi judicium requiro: non satis apto ordine disposita, hic methodũ desidero. Confirmo hæc eadem nostris institutionibus & veré judicata, & recté esse collocata. Quid ita? quia ad tractandum dialecticum & rhetoricum tum rationis, tum orationis usum, usum inquam, vel eum qui in libris Aristotelis,

Ciceronis, Quintiliani perſpicitur, dialectica & rhetorica artes Ariſtotelis, Ciceronis, Quintiliani fallaces & cõfuſæ ſunt: noſtræ veraces & diſtinctæ, ſicut & ars & exercitatio penitus explorata convincit. Hoc primũ, hoc medium, hoc ſummũ contentionis meæ argumẽtum eſt. Nõ abutor teſtimoniis hominum, qui mentiri poſſunt, ſed conſtantis & naturalis uſus, quem tot annos maximo quotidianę exercitationis labore perſequor, uſus inquam veritate & rerum experientia cõfirmo. Quamobrem Mecœnas, hac pulcherrima rectiſsimę voluntatis cõſcientia fretus, nunꝗ quid ſentiã de his artibus, quas profitebor, ſcribere erubeſcã, ad te preſertim non tam Mecœnatẽ meum, ꝗ communem bonarũ literarum fautorẽ, Gallię noſtrę divinitus oblatum. Sed in veſtibulo nimiũ diu moramur, ad rhetoricas diſtinctiones accedamus.

PETRI RAMI DISTINCTIONES *Rhetoricæ,*

AD CAROLVM LOTHARINGVM Cardinalem.

PErmagnum cuipiam fortaſſe videbitur ac perdifficile, quod adverſus Quintilianũ mihi propono atque inſtituo, vt oratorias ejus inſtitutiones non legitimé deſcriptas eſſe doceam: prę ſertim cúm oratorem & præclaré definire initio, & rerum definitione comprehenſarum deinde partes eleganter dividere, & tandem ſingularũ proprietatem partium ac naturam diligenter ad extremum & accuraté perſequi, omniaque ſingulari & conſi-

lio vidisse,& judicio æstimasse,& methodo collocasse videatur. In hac autem disputatione Dialecticam,id est,veré & constanter disserendi magistram (quantum mihi licebit) adhibebo, quò res acutiús & prudentiús æstimetur. Quamobrem Dialectici omnes, id est,quicunque de hac quæstione veré & constanter judicare possitis, adeste,animadvertite,vestram sapientiam excitate,repellite procul á vobis (si qui forté ejusmodi affectus animos vestros occupare paraverint) repellite, inquam, amorem, odium, præjudicatam opinionem, levitatem, inconstantiam, temeritatem, & quantum firma ratio convincet, quantum conclusio certa conficiet, quantum denique veritas ipsa (quæ neque refelli, neque redargui possit) obtinebit,tantum animis æquis & libentibus accipite. Ponatur igitur primúm Quintiliani definitio,qua oratorem nobis suum explicavit, & ad hanc disputationem referantur omnia,quæ ex omnibus Institutionum Fabianarum partibus referri conveniet. Oratorem (ait) instituimus illum perfectum,qui esse nisi vir bonus non potest:ideóque non dicendi modó eximiam in eo facultatem, sed omnes animi virtutes exigimus. Hunc oratorem Quintilianus nobis instituit, quem postea libro duodecimo virum bonum bene dicendi peritum similiter definit, & illas animi virtutes exponit, justitiam, fortitudinem,temperantiam,prudentiam, item phi-

Orator vitiosé definitus á Quintiliano.

philoſophiam totam, legum ſcientiam, & cognitionem hiſtoriarum, & alia pleraque laudum ornamenta. Quid igitur contra iſtam oratoris finitionem dici poteſt? Ego veró talem oratoris definitioné vitioſam mihi videri confirmo: quamobrem? quia ſupervacanea cujuſvis artificis eſt definitio, quæ plus complectitur, quám eſt artis inſtitutis comprehenſum. Artifex enim ex artis ratione definiendus, ut quantum artis veris & propriis decretis incluſum ſit, tantum tribuatur artifici, nihil præterea: definitio enim non ſolúm eſt explicatio rei brevis & aperta, ſed etiam rei quæ definitur ita propria, ut omni, ſolíque perpetuó conſentiat. Grammaticus definitur peritus recté loquendi & ſcribendi: non definitur peritus loquendi, ſcribendi, & cantandi. Quid ita? quia de poſtremo nihil eſt in Grammatica deſcriptum. Geometra nō definitur peritus metiendi & medendi. Quid ita? quia nullum eſt in Geometria præceptum, quod doceat mederi. Axioma igitur noſtrum teneamus, & hoc ſyllogiſmi fundamentum ponatur:

Artificis definitio vitioſa eſt, quæ plus complectitur, quám eſt artis finibus incluſum.

tum hoc poſito fundamento aſſumamus:

At artificis oratorii definitio nobis á Quintiliano tradita plus amplectitur, quám eſt artis finibus incluſum.

Rhetorica enim ars non eſt, quæ omnes animi

virtutes explicet. De virtutibus moralibus,& de virtutibus intelligentiæ ac mentis proprié permulta & eleganter Ethici philoſophantur: de arithmetica,geometria,mathematici: de reliquis tot tantarumque rerum ſcientiis,quæ ſunt etiam virtutes animi, docti & ſapientes homines ſuis ſeparatim ſtudiis,non rhetores commentantur. Concludo igitur,

Moralis philoſophia nō eſt pars Rhetoricæ,ut putavit Quintilianus

Quare Fabiana iſta oratoris definitio vitioſa eſt.

At dicet Quintilianus, Philoſophia moralis & illa ipſa virtutum doctrina rhetorum propria eſt, non philoſophorum: & nunc perfectus orator informatur, qui non poteſt exiſtere, niſi omnes animi virtutes aſſecutus. Quid ſi autem hoc utrunque alienum eſt & falſum? nónne ſummam complexionis & ſyllogiſmi tenebimus? Agite igitur, quæramus quamobrem virtutum diſciplina rhetoricæ pars æſtimari poſſit. An quia & civitatem & cives orator regere debeat, idcirco diſciplina moralis rhetoricæ propria quædā pars erit? Sic ſané Quintiliano videtur,cúm ait, Ne-
„ que enim hoc conceſſerim, rationem recté ho-
„ neſteque vitę (ut quidam putaverunt) ad philo-
„ ſophos relegandam,cúm vir ille civilis & publi-
„ carum privatarumq; rerum adminiſtrationi ac-
„ commodatus,qui regere conſiliis urbes,fundare
„ legibus, emendare judiciis poſſit, non alius ſit
„ profectó quám orator. Quare tametſi me fateor
uſu-

usurum quibusdam (quæ philosophorum libris "
continentur) tamen ea veré jureque contende- "
rim esse operis nostri, proprieque ad artem ora- "
toriam pertinere. Sic Quintilianus loquitur,& "
ita cogitat,ut oratoris nomine Deum quẽdam
mortalem omni virtute scientiaq; perfectum &
absolutum in republica principem appellet,non
unius artis hominẽ cogitet. At hoc tempore de
una quadam arte & virtute,non de omnium ar-
tium & virtutũ absolutione præcipiendũ Quin-
tilianus sibi proposuit:& rhetoricam de liberali-
bus artibus unam quandam esse putat,non veró
communẽ esse artem rhetoricam,idemque rhe-
toricam esse,quod artem,quod scientiam,quod
virtutem existimat. Nullam enim in his oratoriis
libris civilis facultatis scientiam, nullam vitæ &
officiorum disciplinam,nullam denique istarum
laudum (quas oratorię artis partes esse dicit) do-
ctrinam in Rhetoricę partibus descripsit. Quin
que Rhetoricæ artis partes (de quibus postea di-
cam) Quintilianus esse judicat, inventionẽ, di-
spositionem,elocutionẽ,memoriam,actionem:
non plures,non pauciores esse putat. Attamen in
earũ partium nulla philosophiam moralẽ (quam
nunc rhetoricę tribuit) collocat. Dialectica veró
huic rhetori vehemẽter defuit. á qua si didicisset
in omni arte atq; scientia causas rerum & veras,
& proprias,& primas exquirendas esse,longé a-
liter oratorẽ definiendum censuisset:longé aliter

de proprietate artium sibi philosophandum cognovisset. Duę sunt uniuersæ & generales homini dotes á natura tributæ, Ratio & Oratio: illius doctrina dialectica est, hujus grāmatica, & rhetorica. Dialectica igitur generales humanæ rationis vires in cogitandis & disponēdis rebus persequatur, grāmatica orationis puritatem in etymologia & syntaxi, ad recté loquēdum, vel scribendum interpretetur. Rhetorica orationis ornatū tum in tropis & figuris, tum in actionis dignitate demōstret: ab his deinde generalibus & universis velut instrumentis aliæ artes sunt effectæ: arithmetica in numeris, geometria in lineamentis, aliæq; in rebus aliis: quæ si distinctæ propriis finibus & conclusæ fuerint, certé quod grāmatica suo jure docebit, rhetorica non confundet, quod utraque perspicué descripserit, dialectica non attinget: usus earum conjungetur, ut eadem sit oratio, quę & puré & ornaté & sapienter & loquatur & dicat, & sentiat: præcepta tamen puré loquendi, & ornaté dicendi, & sapienter sentiendi distinguentur, neq; confundentur. Quare Quintilianus ex hac rerum dialectica distinctione rhetoricā sic definire debuit, vt ei doctrinæ propositā proprié & subjectam materiam á cæteris artium materiis distinctam & separatā primó comprehenderet universam, deinde per partes diductam declararet. Atq; ut istam rationem concludam, syllogismos duos repetam:

Grāmaticæ, Rhetoricæ, Dialecticæ, distinctiones.

Si

Si philoſophia moralis pars eſſet Rhetoricæ, in aliqua ejus parte explicanda eſſet.
At id nuſquam vel à Quintiliano fit, neque fieri omnino debet.
Non eſt igitur pars Rhetoricæ. Item,
Partes materiæ (quæ Rhetoricæ arti ſubjecta eſt) duæ tantúm ſunt, elocutio & actio.
Rhetoricæ autem artis partes, ſunt illius materię partes, eiſque omnino reſpondent.
Rhetoricæ igitur partes duæ tantúm ſunt, elocutio & actio.

At Quintilianus inſtabit, ut facit, in eodem propoſito, & acriús videlicet urgebit, quód Rhetorica ſit virtus (id enim eſt libri ſecundi capite ſecũdo) quód orator eſſe niſi vir bonus nemo poſſit (quod eſt duodecimi libri capite primo) & idcirco, opinor, virtutis doctrinam Rhetoricæ partem eſſe concludet. Quod vtrunq; tamen ad opinioné Quintiliani falſum videri neceſſe eſt. Rhetorica enim virtus eſt quidem, ſed mentis & intelligẽtiæ, ut omnes honeſtæ & liberales artes, quas tamen qui habeant, poſſint improbiſſimi homines eſſe. Non eſt auté moralis virtus Rhetorica (ut putat Quintilianus) ut qui ea pręditus ſit, non bonus eſſe nõ poſſit: quamvis id Quintiliano philoſophi quidam Stoici (ut libro ſecundo ſignificat) hiſce conſectariis acuté colligere videantur. Conſonare ſibi in faciendis & non faciendis virtus eſt, nempe prudentia. Ergo conſo-

Rhetorica nõ eſt virtus moralis, ut Quintilianus putat

» nare sibi in dicendis & non dicendis virtus erit.
» Item, Si virtus est, cujus initium á natura datum
» est, Rhetorica virtus erit: quia ejus initium est á
» natura. Verúm hæc utraque tam acuta conclusio
contorta & fallax est. Nam neq; prudentia moralis est virtus, sed intelligentiæ & mentis est: nec ideo Rhetorica virtus moralis erit: & absurdum est ea virtutes morales putare, quorum initia á natura sint, quasi nõ magis sint initia vitiorum á natura, quám virtutum. Quare Quintilianum philosophi isti decipiunt, & illi fraudulentũ sophisma pro certo syllogismo contexunt.
» Pergit tamẽ Quintilianus, & á seipso affert, Dia-
» lectica est virtus, ergo Rhetorica. Immutet totũ
» contrá Quintilianus, & rectiús concludet, Dia-
» lectica non est moralis virtus, quę virum bonum
» possit efficere: quare neque Rhetorica. Tum ad-
» dit, Orator nihil potest in laudando, nisi hone-
» storum ac turpium peritus, in judiciis, si justitiæ
» sit ignarus, in turbulẽtis populi minis, si timidus.
Quid tum Quintiliane? An qui novit & honesta & justa, honestus & justus est? Quotusquisque heluo est & sicarius, qui quid honestum justumque sit ignoret? Si timidus sit orator in causa Milonis, non bene dicet (ais) Quid tum postea? An ideo Rhetorica erit fortitudo? Non poterit sané grammaticus recté loqui, si timeat, quia longas pro brevibus, aut breves pro longis timore conturbatus enuntiabit: & memoria cõturbata barba-

barismos & solœcismos faciet. Ergo grāmatica virtus moralis est? quænā fuerit ista complexio? Aliud veró est alterum alteri esse necessarium, aliud ejus esse partem & membrum. Dixeris sané virtuté moralem utilem, & ad omnium artium usus accommodatā, non inficiabor: artem ullam virtutem esse moralem nequaquā tamen concedam. Postremum etiam quisquilias ineptissimas Quintilianus colligit, quód in bestiis sit virtus, & in latronibus fortitudo: nec mirum ideo, si sit eloquentia moralis virtus. At Quintilianus jam nō videtur Dialecticæ expers & ignarus esse, sed universæ omnino philosophiæ, & ejus maximé philosophiæ, quæ de virtute præcipit. De virtute morali loqueris Quintiliane, quæ bonos, & honestos, & laudabiles efficiat cultores sui, neq; tamen cōsideras quid loquare, cúm bestiis eam & latronibus attribuas. Meliora verba quæso imposterum, vel meliora potiús consilia meditere. At enim non quiescit Quintilianus tamen: duodecimo libro ad istam quæstionem relabitur, & similes apinas aggregat. « Mens mala Rhetoricæ vacare non potest (ait) « Item maxima pars Rhetoricæ est de bono & æquo, « tum virtutis authoritas valet ad persuadendum. « Quorū duo prima perridicula & perabsurda sunt: tertium illi simile est, Timidus orator non bene orabit. Veruntamen ista prætereamus. Atq; interea neque philosophiam moralem Rhetoricæ partem, neque

ipſam Rhetoricam omnino moralem virtutem eſſe teneamus,ut Quintilianus exiſtimavit. Veniamus ad illud potiús (quod ait) á ſe nunc oratorem perfectum informari, qui non poſſit eſſe niſi omnibus animi virtutibus inſtructus & ornatus : & idcirco moralis philoſophia Rhetoricæ pars & in oratoris definitione virtus collocanda ſit : hoc enim reliquum eſt quo videatur error hic univerſus poſſe ſuſtineri. Enimvero ſi perfecti oratoris nomine iam nunc informatur politicus ille vir,qui publicas & privatas cauſas civium ſuorum tractare dicendo,qui virtutis authoritate, quique orationis ſuavitate poſſit animos audientium impellere quo velit,qualem ſignificat poëta, his verſibus:

Orator perfectus eſſe poteſt ſine philoſophia.

Tum pietate gravẽ,ac meritis ſi forté virum quẽ
Conſpexere,ſilent,arrectiſque auribus adſtant:
Ille regit dictis animos,& pectora mulcet.

ſi, inquam, vir ille politicus omnibus artibus & virtutibus inſtructus á Quintiliano definitur:de tam multis artibus & virtutibus nõ una Rhetorica,ſed omnes artes & virtutes(quoniam ex his conſtat politica illa facultas)exponendæ deſcribendæque eſſent Quintiliano,grammatica,rhetorica, dialectica, mathematicæ artes, philoſophia tota. At Quintilianus id non fecit. Quare Quintilianus perfectum illum oratorem (quem dicit) non informat, ſed ut anté dixi) unã quandam de liberalibus diſciplinis diſciplinam cogitat:

tat:quam ut mirabiliorem faciat,hoc modo con turbat, & seipsum hac ratiocinatione decipit, Non potest perfectus orator esse sine philosophia: Ergo philosophia pars est rhetoricæ. Verúm Quintilianũ hic ego dupliciter lapsum esse arguo & reprehendo,& quód argumento falso, & quód argumẽtatione captiosa tam imprudenter utatur. Neq; enim verum est rhetoricam sine philosophia morali exerceri,& quantum liceat, perfici non posse. Potest enim nondum percepta philosophiæ moralis scientia omnis elocutionis doctrina & troporum & figurarum,item omnis actionis varietas & vocis & gestus propositis primúm oratorum & poëtarum exemplis explicari, ut istę dicendi laudes illic aperiantur & exponãtur,& imitationis genere tum scribẽdo,tum dicendo exprimantur, atq; omnino tandem quovis exercitationis modo tractentur & exerceantur. Duę autem illæ partes,elocutio & actio,rhetoricę artis partes solę veræque sunt,ut antea demonstravi:atqui sic est docendarũ artium ordo, ut prima cúm sit grammatica,sine reliquis intelligi & exerceri possit:secunda rhetorica sine grãmatica non possit,sine cęteris omnibus possit.& ut grammaticus perfectus, id est præstans & excellens (perfectum enim omnino nihil est nec in natura,nec in arte,nec in usu, quibus tamẽ artes veré perficiuntur) sed tamen,inquam,ut grãmaticus perfectus dicendus est,qui omnes artis suæ

perfectiones est consecutus. sic orator plané perfectus habendus est, qui oratoriæ doctrinæ consummatas & perfectas laudes adeptus est: alioqui si plures artes adiungas, fuerit sané hominis qui eas habeat, perfectio major, singularum sané artium perfectio major non erit, sed multarum perfectio artium conjuncta erit: perfectio & absolutio arithmeticæ, non est geometriæ perfectio: artium enim perfectiones ex ipsis artibus æstimandæ & metiendæ sunt, nõ extrinsecus ex alienis rebus accersendæ. Quamobrem qui puer in dicẽdo & tropis & figuris variare orationem didicerit & ornare: item & voce & gestu congruenti pronuntiare, is mihi perfectus orator erit, siquid perfectum in artibus existimandũ est, quia omnes artis oratoriæ perfectiones, id est, virtutes & laudes sit amplexus. Quod ipsum Quintilianus lib. 2. (sed quid agat imprudens) confirmat. Finẽ oratoris non esse persuadere ait, quia id in eventu fortuito (quem ars præstare sua vi non possit) positum sit, sed bene dicere, ut qui bene dixerit, quanvis non vincat, tamen finem sit assecutus, quoniam id quod arte continetur,
» effecit. Nam, ait, & gubernator vult salva nave
» in portum pervenire: si tamen tempestate fuerit
» abreptus, non ideo malus erit gubernator, dicet-
» que notum illud, dum clavum rectum teneam.
Hic Quintilianus & veré & magnificé sentit finem, id est, absolutam perfectionem rhetoricæ

non

nõ eſſe in rebus alienis & externis, ſed in propria artis ipſius poteſtate. Quare non pudeat Quintilianum, ſi non á nobis, á Quintiliano certé ipſo de tanto errore admoneri. Dicit initio rhetoricã perfectam ſine philoſophia nõ eſſe, dicit contrá poſtea rhetoricam totam in ſeſe converſam eſſe, & eius finem atque perfectionẽ non extrinſecus aliunde pendere, ſed ipſa arte omnino penituſq; contineri. Quare concludamus ſine philoſophia Rhetoricam perfici atq; abſolui poſſe. Attamen vide quantá licentiam, juris noſtri æquitas fiduciaque nobis largiatur. Convici tot argumentis fallaciam argumẽti, quo Quintilianus inductus eſt: concedo tamen ac permitto, ut id omne veriſſimum & certiſſimum judicetur, ſi, quod vult Quintilianus, hinc effici poſſit. Eſto igitur, non poſſit ſine reliquis artibus ac virtutibus, non poſſit ſine philoſophia rhetoricæ uſus perfectus & abſolutus eſſe: an tamen conſentaneum fuerit, Rhetoricæ partem ſtatuere quicquid ei utile cõmodumque fuerit? Dicatur de Dialectico, de Arithmetico, quod de oratore Quintilianus dicit: non poteſt Dialecticus, nõ poteſt Arithmeticus ſine rerum omnium ſcientia perfectus eſſe. quoniam omnium artium (quę ad humanitatẽ pertinent) uſus cõmuni quodam vinculo cõnexus, & quaſi cognatione conjunctus eſt: quis tamẽ credat Dialecticum & Arithmeticũ rectẽ definiri, ſi dicatur vir bonus diſſerendi vel numerãdi peri-

Nõ quia philoſophia neceſſaria eſſet oratori, ideo pars eſſet rhetoricæ.

tus,dicaturq; omni ſcientia & virtute perfectus? Aliud eſt aliquid eſſe neceſſarium, aliud eſt eſſe proprium: nō poteſt tectum domus ſine fundamento,ſine terræ ſolo,ſine Deo deniq; eſſe: ergo definiendo tecto omnia iſta cōprehendam. Nimis abſurdus hic error fuerit. Quare Quintilianus & in argumēto, & in argumentatione labitur. At populus ſic oratorē appellavit (inquies) fateor,inquam, & hanc definiendi oratoris tam inſulſam inſcitiam ab imperitæ plebeculæ inſcitia profectam concedo. Vocabatur ut in Græcia ῥήτωρ primū,ſic deinde in Italia orator is,qui cauſas civium ageret, quales advocati ſunt, qui jam ætate Taciti cœperunt appellari, & á rhetorica rhetores, ut á grāmatica grammatici dicti ſunt: Túm veró rhetores diſciplinæ ſuæ adjungerent, quæ dialecticorum eſſent,inventionem,diſpoſitionem,memoriam,multa etiam alia confunderent,rhetoris nomē retentum eſt,tandem etiam ſub eodem nomine & leges, & philoſophia, & mathematicæ artes, & hiſtoria, & virtutes ſunt exaggeratæ,& orator is appellatus,qui hæc omnia cum eloquentia junxiſſet. Verúm in tradendis artibus nō arbitror incertum vulgi errorem, ſed certam veritatis legem ſequendam eſſe.Conſtet igitur vitioſam & redundantem eſſe definitionem, qua nobis oratorē Quintilianus informavit: cōſtet philoſophiam moralem rhetoricæ partem non eſſe,cúm ad nullam rhetoricæ partē re-

Oratoris nomen unde.

referatur: constet partem non esse, quia in nulla materiæ subjectæ parte cõtineatur: constet Stoicorum rationes falsas & captiosas esse: cõstet denique magnificam istam oratoris definitionem vanitatis plenam, veritatis inanem esse. Sed satis de oratoris definitione, in qua tametsi Quintilianus nec satis acutus esse, nec satis accuratè disserere videatur, acutior fortasse ac prudentior in partitione quæ sequitur, erit. Summa igitur operis Quintiliano ad exornandum oratorẽ propositi partitio in duodecim libros includitur: Primus liber, ait, ea quæ sunt ante officium rhetoris « continebit. Secundo prima apud rhetorem ele- « menta, & quæ de ipsa rhetoricæ substantia quæ- « runtur, tractabimus. Quinque deinceps inven- « tioni: nam & huic dispositio subjungitur. Qua- « tuor elocutioni (in cujus partẽ memoria ac pro- « nuntiatio veniunt) dabuntur. Unus accedet in « quo orator ipse informandus est, ut qui mores e- « jus, quæ in suscipiendis, discendis, agendis caus- « sis ratio, quod eloquentię genus, quis agendi de- « beat esse finis, quæ post finem studia, quantũ no- « stra valebit infirmitas, disseramus. Hæc Quinti- « liani partitio est, in qua diligentiam Quintiliani magnã, ut in definitione quidem video. Omnia enim quæ Græci, quæ Latini de oratore tradiderunt, in unum locum collegit: judicium autem requiro. Ejus autẽ partitionis (exceptis pauculis quæ in elocutionis & pronuntiationis doctrina

Partitio Quintiliani.

traduntur) cætera partim falſa, partim inepta, omnia certé ſine dialectico lumine cõfuſa & aliena eſſe confirmo. Primus liber (ait) continet ea quæ ſunt ante officium rhetoris. Sunt igitur, inquã, iſta Rhetoricæ artis aliena, nec cúm de rhetorica ſcribitur, in præceptis ponenda. Atque in his rebus alienis quatuor ſcholæ formandi pueri, qui futurus ſit orator, á Quintiliano deſcribuntur. Prima ſchola tribus primis capitib⁹ traditur, de prima pueri infantis educatione, quod ad nutrices, parentes, ſodales, pædagogos, literas Græcas & Latinas ad diſcendi & tempus, & locúm, & modum, & ad initia deniq; mox cognoſcendarum artium, de literarum ordine, de ſcribendo, legendo, de memoria, de pronuntiatione attinet. In quibus licet res veræ & notabiles ſint, & ad primam puerilis inſtitutionis ſcholam neceſſariæ, cúm tamẽ tam multi & Latini, & Græci ſcriptores de hac prima puerorũ educatione & ſchola, tam multa literis prodiderint, quis unquã Rhetoricæ inſtitutionis hoc eſſe dixit? quis in Rhetoricas inſtitutiones ut propriũ aliquid incluſit? An non eſt iſta & Senatoris, & Imperatoris, & jurecõſulti tam propria doctrina, quám oratoris? Artes non ſolúm veris, ſed etiam propriis inſtitutis informandæ ſunt: atque aliud eſt eſſe aliquid utile, & verum, & laudabile, aliud eſſe alicujus artis proprium. Hæc igitur ſchola Rhetoricæ artis nihil eſt, neque hic cogitatio per-

Prima pueritiæ ſchola aliena eſt á rhetorica.

ceptioque rerum, ſed æſtimatio Quintiliano, ſed ſyllogiſmus defuit: una enim concluſio iſta omnia inducere poterat,

Quæ artium præceptis includi debent, ſunt earum propria:
Hæc non ſunt Rhetoricæ propria:
Ne igitur huc includantur.

Neque porró huc recurramus, Nō poteſt orator ſine hac educatione puerili exiſtere: cauſa iſta remotior eſt, Non poteſt fortaſſe eſſe medicus perfectus ſine eadem diſciplina, non audiam tamen in medicina de iſto puerili ludo pręcipientē medicum. Nouē proximis capitibus ſecundæ ſcholæ grammaticus ludus aperitur, de qua primum idem ſentiendū, quod de ſuperiore: ſint iſta præcepta vera, ſint utilia, ſint oratori futuro neceſſaria, quid tum? An idcirco in oratoriis inſtitutionibus admiſcenda? Nonne philoſopho ſunt eadē Grāmaticæ ſtudia neceſſaria? Quis philoſophum tamē ferret in philoſophia de Grammaticorum artibus balbutientē? Hæc oratori quidem ignoranda non ſunt: non nego: verúm cognoſcantur á Grāmaticis, & cognita adferantur ad Rhetoricam. Syllogiſmus idem erroris hujus, qui prioris judex eſto. Non eſt iſta ſchola oratoris propria: ex oratoria igitur arte tollatur. Sed tamē in iſta ſchola vehementiús offendit Quintilianus, quám in prima. Nec enim res alienas & improprias hic eſſe tantúm dico, ſed falſas & in arte &

Secūda ſchola qua eſt grāmaticæ, á rhetoricæ aliena.

in artis exercitatione. In Grammatica enim pa feré & idem Quintiliani error eſt, atque in tota Rhetorica. Grãmaticæ partes duas facit, methodicen & hiſtoricen: illi rectè loquẽdi & ſcribendi ſcientiam, huic enarrationẽ poëtarum ſubjicit: in illa priore pręcipit quędam, ſed confuſé de accentu literarum & ſyllabarum, de etymologia partium orationis, de ſyntaxi, de orthographia: Grammaticæ veró partes ſunt etymologia ſingulorum verborum & ſyntaxis conjunctorum: in qua utraque & proſodia, & orthographia ſpectatur: partes inquam, illæ duæ ſunt, quæque verum in præſtantibus latinitatis authoribus uſum perpetuó ſibi proponere debent, nec unquam ab eo diſcedere: ut tum demúm Grammatica vera ſit, quando verũ latinitatis uſum docuerit: nec veré á Quintiliano, ſi accuratã artis rationem ſpectes, dictum eſt, aliud eſſe grãmaticé loqui, aliud latiné: nec enim quod quis in ſchola grammatica ſomniarit, grammatica eſt: ſed quod ex vero uſu deductum fuerit & obſervatum. Sed hęc de methodicæ, ad hiſtorices neceſſitatẽ Quintilianus ſubjicit grammatico ad poetas explicandum, hiſtorias, muſicã, aſtrologiam, philoſophiam, rhetoricam, ipſam denique, cujus tamen famulam quandam grammaticam eſſe velit. Qui error ex imperitæ plebeculæ (ut de oratore dictũ eſt) errore profectus eſt. Dicebantur enim quondam grammatici vulgó, qui in literis pueros inſtituebant,

Grammaticæ vitioſa partitio.

Grammatici nomen unde.

bant,& eis poëtas enarrabāt,quo in munere adhibenda esset artium præter grammaticam variarum cognitio. Nec tamen vulgus intelligebat doctorem illum,qui in poëtis explicandis varias artes doceret,esse quoque & historicum,& musicum,& astrologum,& philosophū,& rhetoricę peritum,non autem grammaticū tantúm. Verúm Quintilianus in explicandis doctrinæ præceptis acutiús, quám vulgus discernere ista debuit,& intelligere historicen (quā dicit) nullam esse grammaticæ partem. Nam si magister iste in declarādo poëta non exerceat solúm artes & etymologiæ,& syntaxis,ad puré & proprié loquendum & scribendū,sed ethicam scientiam adjungat ad mores exponēdum, astrologiam ad ortus & occasus syderum declarandū,& cæteras artes ad res illis subjectas artibus exprimendum,certé id faciet non grammaticæ, sed illarū disciplinarum facultate. Quod idem Quintilianus lib.2. ca.1.feré ait,sed per imprudentiam multa loquitur. Quamobrem, ut de plerisque aliis in his sex capitibus taceam,partitio ista grāmaticæ in methodicen & historicen falsa est,nō modó ista tot capitum schola á rhetoricis institutionibus est aliena. Ab hac tam eleganti, tamque dialectica descriptione grammaticæ artis transit Quintilianus ad ejus exercitationē de authoribus grammatico explicandis, de doctoris officio,de scriptione pueri.Solos autē jubet poëtas Homerum

Grammaticæ exercitatio nō rectè tradita.

imprimis & Virgilium pueris prælegendos esse: in quo vehementer ab eo dissentio. Ná ut poëtas ad excitandum variis affectibus tenerum adhuc ingeniũ, ad prosodiæ (cúm versuum legibus syllabarum quantitas intelligatur) rationẽ legendos in parvis tamẽ duntaxat & exiguis rebus existimo, sic ad oratoriam verborum copiam ac forensem & civilem elocutionis usum, ad proprietatem & elegantiam dictionis cõparandum epistolas Ciceronis, quám elegias Ovidii, & fabulas Terentii, quæ sermonis feré quotidiani similes sunt, quám eclogas Virgilii malim. Alia siquidẽ est carminis, alia orationis elocutio. Atque hac occasione tam alienæ institutionis factũ fortasse est, ut Quintiliani á Cicerone tam longé abesset oratio, quoniam non imitandam Ciceronis & oratorum Ciceronis similium, sed poëtarum dictionem sibi proposuerit. Labitur igitur hic primúm Quintilian⁹, quód poëtas solos pueris proponat. Jubet deinde ut in docẽdo & explicando poëta, grammaticus præstet illa quidem minora methodices munera de pedum proprietate, de

Quare Quintiliani dictio Ciceronianæ tam dissimilis

» significatione verborũ: sed maiore cura, inquit,
» tropos, figuras verborum & sententiarũ doceat:
» præcipué veró illa infigat, quæ in œconomia vir-
» tus, quæ in decoro rerum, quid personæ cuique
» conueniat, quid in sensibus laudandum, quid in
» verbis, ubi copia probabilis, ubi modus. Hæc Quintilianus de grãmatici officio, ubi videmus de

Grammatici officiũ non recté descriptũ.

de duabus grammaticæ partibus(quas fecit)methodicen (quæ sola propria ejus artis tantũ erat) pené contemni:historicen,quæ grammaticæ nihil esset, unicé commendari. Verúm enimvero ô Quintiliane, differat hic magister, aliena ista quanvis excellentiora & rhetoricorum ac philosophicorum studiorum (quorum propria sunt) temporibus reservet. Illa autem disciplinæ suæ proprié subjecta omni cura diligentiaque tractet & exerceat,hic cõmoretur,hic habitet,hoc munus suum omnib⁹ modis exornet,explicet in dictionibus singulis primam & nativam significationem,tum phrasis & locutionis rationẽ exemplis illustret, sit assiduus in exigendis literarũ sonis, in accentus observatione, in orthographia, denique hoc ad se pertinere & totum & solum arbitretur, ut puerum sibi in disciplinam traditum recté & loqui & scribere doceat: de majoribus autem illis & altioribus quæ tam vehemẽter hic commendas,tantúm duntaxat adhibeat, quantum satis erit ad hoc methodices, quod aspernaris,munus tuendum. Ubi veró puer grammaticæ partes omnes & loquendo & scribendo diligenter exercuerit,tum rhetoricas meditationes in tropis & figuris,philosophicas in reliquis laudibus adhibebit. Quod idem Quintilianus ipse postea ait,sed imprudens,ut aliás tam sæpe, seipsum conturbat: sic enim ait hujus libri capite septimo, Hæ feré sunt emendaté loquendi «

C

,, ſcribendiq; partes,duas reliquas ſignificanter &
,, ornaté dicendi nõ quidem grammaticis aufero,
,, ſed cúm mihi officia rhetoris ſuperſint, majori
,, operi reſeruo. Et poſtea cap.1 li.2.queritur á grã-
maticis occupata eſſe rhetorũ officia. Grammatica doctrina eſt bene loquendi & ſcribendi, ait Quintilianus: Attamẽ idem Quintilianus jubet ut grãmaticus doceat potiús & ornaté ex tropis & figuris,& ſapienter ac decoré ex cõſilio,judicio,prudentiaq; rerum,quám bene loqui & ſcribere. At iſta grãmaticæ ſola ſunt,illa ſunt rhetoricæ ac philoſophię. Quare Quintilianus grãmatici doctoris propria officia iſto modo non deſcribit,ſed aliena & impropria valde imprudẽter cõfundit:in ſuperioris illius erroris laqueos rurſus incidit. Poſtremũ eſt in exercitatione gram-
,, maticę artis,ut puer,ait Quintilianus,poëtarum
,, ſibi propoſitorũ verſus ſolvat,mox mutatis ver-
,, bis interpretur, tum paraphraſi audacius vertat,
,, breviet,quædam & exornet, ſentẽtias propoſitas
,, ſubjectis rationib⁹ explicet. Verúm puer iſte Romanus doctori grammatico cõmiſſus quomódo Homerũ mutatis verbis explicabit, qui Homeri verba niſi prius á magiſtro ſibi expoſita intellecturus non fuerit? Neque enim Græcó grãmatico Romanus puer inſtituendûs traditur, ut parta orationis facultate ad res alias utatur: unde enim parta illi infanti eſſet?ſed ut ſermonis facultatem audiendo,legendo,imitando cõſequatur.

Et hic tertius exercitationis error par est secũdo. Ut enim grammatico præceptori in docendo, sic nunc ejusdẽ artis auditori in discendo, non grãmaticæ, sed rhetoricæ, sed confirmatæ jam plané & artis & exercitationis munus imponit. Quamobrem Quintilianus in hac secũda schola longé gravius errat, quám in prima. Illic enim res alienas tradebat, hic etiam falsas proponit: & in arte grammatica, cujus partem historicen facit, & in artis exercitatione, tum quód solos poëtas legẽdos præcipiat, tum quód magistrũ & discipulum isto modo instruat. Atque hic non dico in conquirendis & inveniendis rebus Quintiliano curam defuisse, sed judicii prudentiã, sed syllogismi rationẽ vehementer in eo desidero. Reliquis primi libri tribus capitibus duæ quædã novæ scholæ Fabiano oratori describuntur: in quarũ altera mathematicas artes cognoscat, in altera ad vocis & actionis dignitatem comœdos, tragœdos, & palæstritas magistros adhibeat. De mathematicis autem magis, quám de grãmaticis mirum est in rhetoricis artibus ita præcipi. quanquam nihil admodũ Quintilianus præcipit, sed tamen finge mathematicas artes singulariter á Quintiliano instrui, quis erudiendæ juventutis hic ordo fuerit? Rhetorica in elocutionis & actionis ratione, dialectica in præceptis & inventionis & dispositionis omnib⁹ mathematicis artibus generalior & communior est, & ab illis universis scientiarũ

Tertia schola cõfusa de mathematicis artib⁹, quæ post rhetoricã docendæ sunt, nõ ordine præpostero confundendæ.

fontibus singulares hi mathematici tanquã rivi defluxere. Cognitionis igitur ordine & rhetorica & dialectica præcedunt: mathemata omnia sequuntur: nec contrá pro Quintiliano dici potest, olim sic artes ipsas pueris traditas esse. Nam mathematicæ artes primæ & diu artes solæ fuerunt, nec aliæ poterant prius explicari, quæ nullę essent. Quandiu enim lingua fuit integra, grammatica nulla feré fuit, & de rhetorica nihil admodúm ante Isocratẽ fuerat institutum. Verúm cúm res nõ doceri solúm & percipi, sed facilé & doceri & percipi repertis ad id artibus possint, non jam quid solitum sit aliquãdo fieri, sed quid tandem oporteat fieri, quærendum esse arbitror. Præcipiunt una quasi voce omnes omnium magistrorum scholæ, progressiones & institutiones artium ab universis ad singularia tendere. Quare grãmaticam, rhetoricam, dialecticam præcedere: mathematicas artes sequi necesse est. Hoc veritatis fundamentum, nõ consuetudinis abusum sequor. Ad comœdos, tragœdos, & palæstritas á mathematicis nos mittit Quintilianus, utiliter fortasse, si Quintiliani tempore viveremus: quia cum illi homines in propria & vocis & corporis formatione studiose elaborarũt, verúm artis scriptori non convenienter. Artes enim rerum constantium & perpetuarum & immutabilium esse debent, & eas ideas tantúm spectare, quas Plato gigni negat, & ait semper esse. Tempus autẽ nullum

Quarta schola apud comœdos & tragœdos, & palæstritas inepta.

lum fuit, locus nullus fuit, nec erit, quo non possit ornaté dici, quo moderatio & vocis & gestus non possit adhiberi. Tempora & loca multa fuerunt, eruntque ubi comœdi, tragœdi, palæstritæ nulli fuerunt, nec erunt: Non igitur recté facit Quintilianus qui arté perpetuam & immutabilem tam incertis magistris subjiciat. Atque in his omnibus scholis adhuc videmus, quám non absint rerum varietas & copia, sed quám syllogismi & judicii ratio desit. Quicquid Quintilianus credidit oratori commodum fore, huc conjecit, nō consideravit an esset proprium hujus institutionis. Ad dialecticá omnes istas scholas referamus, ejus judicio permittamus: prima infantiæ schola rhetoricæ nihil est, secunda schola grammaticę est, & multis partibus falsa, nō solúm rhetoricę aliena est: tertia & quarta omninó item alienæ, & varia ratione cōfusæ. Quam igitur dialecticæ sententiá expectemus, nisi ut á rhetoricis institutionibus scholas omnes istas non solúm improprias, sed falsas, & inepté confusás expelli atque exterminari jubeat? Atque hæc de primó libro. Secundo prima apud rhetorem elementa, & quæ de ipsa rhetoricæ substantia quæruntur, tractantur, ait Quintilianus. At tria primúm magna & ampla capita sunt de tēpore pueri ad rhetorem deducendi, de moribus & officiis præceptoris, an optimo præceptore protinus sit utendum, antequam de primis rhetoricę exercitatio-

In secundum librum.
" Exercitatio " artis nondū descriptæ variis rebus á Quintiliano confusa.

nibus dicatur. Quæ ipsa fac esse certa, vera, laudabilia, utilia: propria tamē hujus artis & doctrinæ ad brevem & perspicuam docendi viam descripta quomodo faciemus? Quæreret Donatus in explicatione suæ artis similia, quando puer é domestica disciplina ad grammaticū deducendus, quales grammatici mores esse debeant, an protinus optimo grammatico sit utendum: illa tam utiliter in grammatica & omni disciplina quærerentur, quám quæruntur hic in rhetorica. Sed non omnia quæ veré, quę utiliter quæri possunt, possunt etiam proprié & instituto convenienter quęri. Optimus pręceptor viam facilem & brevem in docēdo sequi debet: cur igitur tot diverticulis, tot mæandris, tam spinosa, tā tortuosa via initur? Hic diligentiam & curam maximā in accumulandis rebus agnosco, dialecticam in discernendis & æstimandis nullā prorsus agnosco. Quatuor deinde capitibus de rhetorica exercitatione admodū confusé agitur, primó ut in narratione & fabulæ & argumenti & historiæ confirmandi, refellendi, laudandi & vituperandi opere, pueri exerceantur. Hoc Quintiliani præceptum non totū, sed ex parte reprehēdo, quia nec loco, nec ordine positum sit. Ars primúm describatur, tum demōstretur exercendæ artis ratio in scribendo primúm, tum etiā in dicendo. Sed tamen totam exercitationis disciplinam hoc loco traditam videamus. Quintilianus dederat antea

gram-

grãmaticis exercitationib⁹ poëtam solùm: nunc historicum primò, oratorem deinde rhetoricis meditationib⁹ attribuit: ut primò poëtæ, deinde historici, tandem oratores pueris prælegãtur. De poëtis antea jam dixi, & valde miror Quintiliano id in mentem venisse, ut formãdo oratori putaret aptiores poëtas & historicos, quàm oratores esse, cùm poëtarum & historicorum nõ dicores permultas licentius & mollius expressas, sed virtutes etiã plerasque vitandas oratori vel in his institutionib⁹ Quintilianus moneat. An formabit oratorem melius Livius aut Sallustius, quàm Cicero? Ego verò ut poëtæ formãdo malim Virgilium atq; Homerum, cæterosque poëtas egregios & insignes, quàm oratorem ullum: sic instituendo oratori Ciceronẽ longè historicis ac poëtis omnibus prætulerim. An verò major est oratoris in historicis, quàm in oratorib⁹ similitudo? Quapropter non solùm alienum hoc totum caput, sed totius capitis consilium falsum judico.

Non historici potiùs oratori, quàm oratores legendi.

Capita duo proxima sunt de divisione materiarum, de dicendo, utilia: esto etiam vera. At nec loco, nec ordine sicut superiora duo posita. Dixit antea Quintilianus de Grãmatica arte prius, de artis exercitatione postea: & in eo rectè: Prius enim descripta cognitaque sit ars, quàm de artis exercitatione dicatur. Ars autẽ rhetorica descripta à Quintiliano nondũ est: de ejus igitur exercitatione importunè isto loco præcipitur: & ju-

dicium hic ut antea, ſyllogiſmumq; á Quintiliano requiro. Capita ſeptē proxima quæſtiones habent de ediſcendo, de officio diſcipuli, de modo docendi diſcipuli, de utilitate declamādi, an cognitio artis ſit neceſſaria: quare ineruditi videantur vulgo ingenioſiores, quis modus ſit in arte. Omnia ſané ad inſtitutā artis Rhetoricæ deſcriptionē magis aliena, quám illa de quibus adhuc diſſeruimus. Poſtremū de modo artis valde videtur verū, quód Rhetoricæ præcepta catholica non ſint, ſed ad temporis, loci, perſonæ, cauſæ varietatem cōmutabilia. At ſi ars rhetorica ſuis partibus elocutione & actione comprehenſa ſit, falſiſſimū fuerit. Tam enim conſtans feré ars erit Rhetorica, quám arithmetica, vel geometria, & ejus præcepta de elocutione & actione tā ſtabilia, quám theoremata Euclidis de lineis & lineamentis: vereq; docet Galenus in libro de optima ſecta, artes στοχαστικὰς, cōjecturales dici, nō propter θεωρήματα ſed πρᾶξιν. Imó ait omniū artium præcepta ὁμοίως βέβαιά τε ἐστὶ καὶ ἑστηκότα, ſimiliter firma ſunt atque conſtantia. Sed Quintilianus ſuas inſtitutiones, id eſt, ad forenſium & ciuilium cauſſarum Romanas formulas, & variarum artium cōfuſionem, Rhetoricam artem vocat: nec mirū eſt de tali arte dici, pręceptis ejus non eſſe confidendum, cúm tam fallacia, falſaque ſint, non ſolúm omnibus locis, temporibus, perſonis non convenientia. Atque hęc libro primo, & libri ſecundi

Rhetoricæ modus.

cũdi capitibus tredecim Quintilianus extra rhetoricæ ſubſtantiã tradit eſſe. Reliqua capita octo libri ſecũdi in partitione proœmio comprehenſa dicit de ſubſtãtia Rhetoricæ eſſe:& ſané decimoquarto capite ſubſtantia Rhetoricæ quædam tractatur: ubi quód etymon ſit Rhetoricæ, Quintilianus videtur explicare velle, nõ ſatis explicat tamen: non enim Rhetorices etymologiam omnino oſtendit: qui dicit latiné Rhetoricam vel oratoriam vel oratricem tranſferri, ſed qui exponit quæ ſit origo verbi, & unde deducta ſignificatio. Partitur totam doctrinam ſequentem tres in partes, ut dicatur de arte, artifice, opere, partitione admodũ ridicula & inepta. Definita enim prima parte, pars ſecunda tertiaque comprehenduntur. Non definitur in grammatica grammaticus, non grammatici opus: Non definitur in arithmetica, in geometria, arithmeticus, geometra, vel arithmetici, vel geometræ opus, quia ars demõſtrat qualis artifex, quale ipſum artis opus eſſe debeat. Dialecticas igitur partiendi leges hic á Quintiliano requiro. Cætera autem omnia tam perplexa, tam prolixa de variis & controverſis Rhetoricæ definitionibus, quód Rhetorica utilis ſit, quid ſit ars, & cujuſmodi, quod ars plus quám natura conferat, an Rhetorica ſit virtus, quæ ſit ejus materia, plané ſunt ejus doctoris, qui rudes & incipientes hujus artis diſcipulos velit aut deterrere, aut frãgere, aut fallere.

Partitio Quintiliani vitioſa.

quem doctoré tamen vehementer Quintilianus octavi libri initio & veré reprehédit: nõ ejus qui via simplici & brevi cupiat ad usum artis perducere,qué eodem loco commendavit. Quid auté attinet omnium hominum errores de rhetoricæ definitione, utilitate, arte veluti cumulare, falsa etiam permiscere,quód cõsummatis oratoribus plus ars,quám natura conferat? Distinguatur enim,ut decet,in hac perfecti oratoris quęstione, natura,ars,exercitatio, sané primas (ut oratorio secũdo Cicero recté sentit) naturę,secũdas exercitationi, tertias & minimas arti tribuemus: & hoc Quintiliani sophisma falsum esse demõstrabimus:qui cúm ait,cõsummatis plus adferre doctrinã,quám naturam : uno artis nomine & naturam,& artem,& exercitationem comprehendat, cúm tamen cõparet in hac quæstione naturam cum arte : hic dialectici salis ne mica quidé ulla est: nihil secernere: nihil synceré ac cõstanter æstimare doctor iste potest: tótus in dialecticis sané plumbeus est. Sunt autem valde ridicula Quintiliani argumenta in quæstione, An rhetorica sit virtus : sed de his initio quia dictũ est,nihil necesse est iterum dici. Postremo capite valde occupatus est Quintilianus in investiganda Rhetoricæ materia:& varia diffidentium hac de re opinionum sententia,tandem concludit materiam Rhetorices esse,res omnes quæ ei ad dicendum subjectę sunt. Quod sané parum perspicué

Ars non plus confert quám natura.

Materia Rhetoricæ.

cue & plané dictũ est. Primúm quód alia sit artis, artificis veró alia materia. Ars rhetorica sibi proponit naturalis usus in bene dicẽtium exemplis observationem, quam præceptis explicet: artifex id est, orator arte rhetorica instructus proponit sibi res omnes quæ dicẽdo possunt exornari. Sic materia grãmatici, res omnes quæ sunt ei subjectæ ad recté loquendũ aut scribendum: materia dialectici, omnes res ei subjectæ ad recté disserẽdum: materia arithmetici, omnes res ei subjectæ ad numerandũ: materia geometræ, omnes res ei subjectæ ad metiendũ. Sed tamen non repugno, quin τροπικῶς aliquãdo dicatur materies artis, pro artificis materia. Hanc igitur materiæ licet non satis explicatæ definitionem, tamen probo, licet hac de re nil potius in rhetoricis, quàm in grammaticis præceptis statuendũ existimem. Duobus enim primis oratoriarum institutionũ libris ex tam multis scholis domestica grãmatica, mathematica, comœdorum, tragœdorum, palęstritarũ, rhetorum tandem, hæc duo sola sunt, quæ in vera Rhetorica laudari & probari possunt. Rhetorica est bene dicẽdi scientia: materia oratoris est res quævis ad dicendum ei subjecta: tametsi hoc secundum etiam cõmodiús taceri potuit. Cętera veró tam multa, tametsi locis aliquot vera utiliaque, tamen omnia in rhetoricę artis accurata descriptione aut aliena omnino, aut certé præpostera sunt. De duobus primis Quintiliani libris

In tertium librum.

adhuc eſt diſputatum,ubi grammatica imprimis cõfuſa eſt. Quinque proximis de Dialectica agitur,de invẽtione quippe & diſpoſitione. Ergo de his partibus deinceps,& de capitibus etiã ſingulis eſt differendũ. Primo itaque capite libri tertii accumulat Quintilianus unum in locũ omnium hujus artis magiſtrorũ & Græcorum,& Latinorũ inventa,& magiſtros ipſos nominatim recenſet, curioſa plané,ſed ad iſtam artis accurationẽ inutili diligentia. Nihil enim catalogus iſte tot nominum doctrinæ Rhetoricæ oſtendit, nõ magis quám in grammatica,ſi iſto vanitatis ſtudio omnes grãmaticæ ſcriptores nominatim perſequare: nihil inquã catalogus iſte doctrinæ oſtendit. Inopia judicii & ſyllogiſmi, copiã vanitatis hujus peperit. Tale caput proximum eſt,quo tamẽ loco nõ ſatis acuté Quintilianus Rhetoricę cauſas & principia diſtinguit, naturam, utilitatem, artem,exercitationem. Quid enim? an Plato & Cicero errarunt? an Quintilianus ipſe libri hujus capite quinto erravit,cúm docet tribus rebus Rhetoricam perfici atque abſolvi, natura, arte, exercitatione? quid utilitas habet á tribus illis cauſis & principiis diverſum? nihil enim eſt fruſtrá & ſine utilitate aliqua vel á natura propoſitum,vel ab arte deſcriptum,vel ab exercitatione tractatũ. Hæc dialectica partiendi elegantia eſt, quod tribus membris debeas explicare, uno cõficto quatuor amplificare. Tertio capite dividitur

Rhetoricæ principia, natura, utilitas, ars, exercitatio non recté ponuntur.

tur

tur rhetorica in quinque partes, inventionē, dispositionē, elocutionē, memoriam, & actionem. In qua partitione nihil jam miror Quintilianum dialectica tam nudum esse, qui dialecticā ipsam cum rhetorica hic confusam non potuerit agnoscere, cúm dialecticæ sint, inventio, dispositio, memoria: Rhetoricæ tantúm elocutio & actio. Ratio veró Quintiliani quare quinque sint istæ rhetoricæ partes ex uno & eodem erroris fonte defluxit, unde superioris cōfusionis causæ fluxerunt: Non potest orator (ait Quintilianus) perfectus esse sine virtute, sine grāmatica, sine mathematicis artibus, sine philosophia. Oratoris igitur natura est ex omnibus his rebus definienda: Non potest (ait idem) grammaticus absolutus esse sine musica, astrologia, philosophia, rhetorica, historia. Grammaticæ igitur partes duæ sunt, methodice & historice: ita nunc demum Quintilianus ratiocinatur: Non potest rhetorica cōstare, nisi res primó inveniatur, deinde disponatur, tum exornetur, postremó memoriæ mandetur, & pronuntietur. Quinque sunt igitur hæ partes rhetoricæ. Caussa ista sine qua (ut quidam nominant) Quintilianum sæpe fefellit & induxit. At ego longé aliter de proprietate & veris artium partibus disputandum (ut jam dixi) & ratiocinandum duco. Artium materias distinguendas & separandas esse judico. Dialectica mentis & rationis tota est, rhetorica & gram-

Rhetoricæ partitio vitiosa.

Grāmaticæ, rhetoricæ, dialecticæ, distinctio.

matica ſermonis & orationis: Dialectica igitur inventionis, diſpoſitionis, memoriæ (quia mentis omnino ſunt, & intus ſine ullo linguę aut orationis cōmercio exerceri poſſunt, ut in pleriſque mutis, ut in multis populis, qui ſine ſermone ullo vivunt) artes proprias habebit. Grammaticæ tribuetur ad bene loquendum atque ſcribendū, in interpretatione etymologia, in cōjunctione ſyntaxis. Rhetoricæ igitur ex ſermonis & orationis cultu partes duæ ſolæ propriæ relinquentur, elocutio & actio: proprium præterea ac ſuum rhetorica nihil habebit. Nec Ariſtoteles tertio ad Theodecten rhetorico longé hinc abeſt, qui inventionē & diſpoſitionem ad docendum ſeipſis contentas eſſe ait: ut in Geometria quæ veriſſimé doceri videatur inventio & diſpoſitio ſola eſt, elocutio & actio nulla: quin affirmat elocutionē & actionem neſcio quid φορτικόν, id eſt importunum eſſe, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἀκροατοῦ μοχθηρίαν, & ob auditoris perverſitatem, repertam. Qua ratione Ariſtoteles apertiſſimé docet, inventionis & diſpoſitionis artes reipſa ab elocutione & actione ſeparari poſſe. Neque veró hic Quintiliani modo diſputo ex ea cauſa, ſine qua res eſſe non poteſt: ex cauſa propria & legitima diſputo,

Tot partes in unaquaque arte ſunt inſtituendæ non plures, quot ſunt in propria ejus & naturali materia:

In materia artis dialecticæ, id eſt naturali ratio-

tionis usu,vis est inveniendi,disponendi,& recordandi:

Tot igitur partes sunt in ea explicandæ. Itē,
In materia rhetoricæ subjecta vis eloquendi & pronuntiandi sola continetur:
Tot igitur partes in ea sunt explicandæ. Itē,
Partes alterius artis non sunt in arte rhetorica permiscendæ:
Inventio,dispositio,memoria alterius disciplinæ partes sunt,nempe dialecticæ:
Non sunt igitur in rhetorica permiscendæ.

Partes autē illas esse dialecticæ Quintilianus suo nobis etiàm testimonio locis aliis demonstrat: libri enim quinti capite postremo de dialecticis sic ait, " Namq; illi homines docti & inter doctos " verum quærentes minutius ac scrupulosius scru- " tantur omnia,& ad liquidum cōfessumque per- " ducunt,ut qui sibi inveniendi & judicandi ven- " dicent partes,quarum alterā τοπικὴν, alterā κριτικὴν " vocāt. Hic Quintilianus dicit á dialecticis & inventionem & judicium(quod totam dispositionis artem in argumentorū enuntiationibus,in enuntiationum syllogismis,in enuntiationum & syllogismorum methodo cōtinet) vendicari: Et de memoria ait tandē libri undecimi capite secundo,Si quid artis habeat,id totū dispositionis & ordinis esse. Dicat igitur á dialecticis istá quoque partem posse meritó vendicari: quia in dialectica veré descripta ordinis & dispositionis ex

enuntiationis ſyllogiſmi & methodi præceptis doctrina veriſſima doceatur. Refellit hoc capite Quintilianus varias opiniones de numero harũ quinque partium, ſed ita plerunque, ut ipſe multó graviús labatur, quám hi quorũ lapſus reprehendit. Quidam adjiciebant judicium tanquam ab inventione & diſpoſitione diverſum. Hos reprehendit Quintilianus recté: verúm arguméto nõ recto, ſed valde veri judicii ignaro atque imperito. Judiciũ Quintilianus inventioni, diſpoſitioni, elocutioni, pronuntiationi ſic cõmiſtum arbitratur, ut ab his ſeparari doctrina & præceptis non poſſit: nec omnino intelligit ullam eſſe judicii doctrinam, ſed (ut poſtea in extremo volumine ſexto eſt) exiſtimat non magis arte tradi poſſe, quám guſtũ vel odoré. Ita ſe Quintilianus dialecticæ valde ignarũ profitetur, qui de judicandi parte, de tot enuntiationũ generibus, de tam multis ſyllogiſmorũ & ſimplicium & conjunctorum modis, de methodo vel doctrinæ vel prudentiæ, neque quidquã vel audierit, vel legerit, qui non meminerit à Cicerone de Stoicis ita dici, quód in altera dialecticæ parte dũtaxat elaborarint, inveniendi artes non attigerint, judicandi vias diligenter perſecuti ſint. Neque veró audiendum quod exiſtimari forſan poſſit, aliud eſſe rhetoricũ, aliud dialecticũ judicium: Unum enim eſt hominis judicium ad quidvis æſtimandum, utrúm verum an falſum quod enũtiatione,

Quintilianus nullam putat eſſe judicii doctrinam.

quod

quod ſyllogiſmo, quod methodo præſtatur: nec aliud eſt quidquá verum vel falſum regula enuntiationis, ſyllogiſmi, methodi, perſpici, quám veré an falſó dicatur quicquid in controverſiam & contentioné adducitur. Hic quid dicam judicii doctrinam, & diſciplinam Quintiliano defuiſſe, cúm ipſe neget ullam omnino eſſe poſſe? Quid pluribus argumentis jam cótendam in dialecticis rudem Quintilianum eſſe? Non enim ſolúm confitetur quod arguo, ſed profitetur. A dialecticis ait duas artes vendicari, alterá inveniendi, alteram judicandi: ait quidé, ſed non credit, quia affirmat judicii artem nullam eſſe. Pergamus igitur, & contra rhetoré hunc, judicii arte & doctrina carentem, judicii tamé arte utamur. Sententiam ejus reliquis de rebus ad dialectici judicii normam referamus. Deinde veró mirabiliter confuſa eſt inſtitutio: nec Ariſtotelica ſophiſmata de modalibus ſunt tantis ineptiis abſurdiora. Quarto, quinto, ſexto, decimo, undecimo capitibus agitur de oratoris materia, & ejus diviſione. Hanc igitur primúm de quæſtione cótentionem expediamus. Tria cauſſarú genera á Quintiliano primúm cóſtituuntur, demonſtratio, deliberatio, judicium: ejuſque partitionis Ariſtoteles author adhibetur, is ſcilicet, collector & aſſertor, qui dialecticam inventionem in rhetorica arte conturbavit, qui quæſtiones tam inepté, tamque ridiculé (quám in Ariſtotelicis animad-

De quæſtionū & ſtatuum generibus.

Nõ solúm tria sunt genera caussarũ, & quomodo falsus sit Quintilianus.

versionibus docuimus atque hic repetemus) distribuit. Ad partitioné hanc primúm esse falsam dico: quia sint quæstiones innumerabiles, quæ nulla horum generum parte contineantur, quod Quintilianus vidit, cúm ait, Verúm & tum leviter est tentatũ, cúm apud Græcos quosdam, tum apud Ciceroné in libris de oratore, & nunc maximo nostrorum temporum authore, propé impulsum, ut nõ modó plura hæc genera, sed etiam pené innumerabilia videantur. Nam si laudandi ac vituperandi officium in parte tertia ponimus, in quo genere versari videbimur, cúm querimur, consolamur, mitigamus, concitamus, terremus, cõfirmamus, precipimus, obscuré dicta interpretamur, narramus, deprecamur, gratias agimus, gratulamur, objurgamus, maledicimus, describimus, mandamus, renuntiamus, optamus, opinamur, & plurima, ut mihi in illa veteri persuasione permanẽti velut petenda sit venia, quærendúmque quo moti priores rem tam laté fusam, tã breviter astrinxerint. Hæc ille recitat ad pompam quandã, ut rem difficilem solvisse videatur: neque videtur argumenti vim (quo cõtra se utitur) intellexisse, sed captiosa & fallaci solutione cõtentus seipsum cæpit & fefellit. Sic auté Quintilianus sibi videtur huic occurrere objectioni: Mihi cuncta rimanti (ait) talis quædã ratio succurrit, quód omne oratoris officium aut in judiciis est, aut extra judicia. Esto: quid tum? Eorũm de

de quibus judicio quæritur (ait) manifestum ge- «
nus est. Concedo: quid deinde? Ea quæ ad judi- «
cem non veniunt (ait) aut præteritũ habent tem- «
pus, aut futurum: quamobré, inquam? an nulla, «
quæ ad judicem forensem non veniat, de re præ-
senti quæstio, nulla disputatio, nulla dicendi oc-
casio potest existere? Cúm de hac syntaxi, de hoc
quadrato, de hac stella, de hoc vulnere, de hac
rhetorica, de rebus hujusmodi innumerabilibus
quæritur, de præterita re aut futura quæritur po-
tiús, quám de præsenti? falsum igitur hoc est. Sed
tamẽ perge. Præterita (inquit) laudamus aut vi- «
tuperamus, de futuris deliberamus: An nõ etiam «
de præteritis & futuris & quærendi, & consolan-
di, & mitigandi, & cõcitandi, & terrendi, & alia
innumerabilia agendi offerri potest occasio? Ni-
hil hic igitur Quintilianus cõcludit, nihil solvit,
sed seipsum fallit. At evidens approbatio altera
superiori additur. Omnia de quibus dicendũ est «
(ait) aut certa sint necesse est, aut dubia. Quid «
tum, Quintiliane? quid hac divisione efficies? «
Certa ut cuiq; est, animus laudat (ait) aut culpat. «
Atqui multa & incerta laudamus & vitupera-
mus, ut Cicero & Cesar in Catone: & multa cer-
ta tractamus, neque laudando, neque vituperan-
do, ut rerũ artibus & liberalibus, & illiberalibus
comprehensarũ incomprehensibilia pené gene-
ra. Pars igitur hujus partitionis est falsa. Ex du- «
biis (ait) partim deliberatur, partim lite conten- «

ditur: Ego veró hic idem requiro, quod in membro proximo, Dubiæ sint ignoranti, res infinitæ artibus cõprehensæ: an de iis hic ignarus ex rhetoricis Quintiliani præceptis senatus aut populi deliberationẽ aut forense judicium informare, non doctum & peritum hominẽ adhibere & interrogare debebit? O levem & inertem cõfirmationem! Hac scilicet subtilitate Quintilianus argumenta sibi objecta refutavit? hoc modo suorũ temporum authori maximo restitit? Atqui nõ est hoc falsa argumenta veris argumentis refellere, sed falsis sophismatis vera potius cõfirmare. Addit Quintilianus ad extremum velut solutionem quandam aliam. Cæteras illas species in hæc tria genera recidere: sed insolenter admodũ & artis scriptori indecenter. Authoritate siquidẽ sua nobis imperare vult, quod nulla ratione vera probare queat. Dialecticã partiendi prudentiam hic requiro: non jam dico Quintilianũ tantum sine arte judicii labi, sed sine ulla inventionis intelligentia vagari: partitiones quæstionum similis ac lõgẽ majoris vanitatis sequuntur totis capitibus, quinto, sexto, undecimo, contra quas non statui majorem orationẽ consumere, ut doceam & ineptas & falsas esse, sed potius universa quadã tot ineptiarũ confutatione utendum mihi esse duxi.

Quæstionum divisio inutilis in rhetorica.

Dico igitur in arte rhetorica non solúm veré & proprié ex elocutionis & actionis partibus comprehensa, sed in hac Quintiliani cõfusione ex inven-

ventionis, diſpoſitionis, elocutionis, memoriæ, actionis partibus cõturbata, totam quæſtionum iſtarum partitionem & diviſionem plané inutilem eſſe. Quamobrem veró ita ſentiamus, hanc argumentationem ex Ariſtotelicis animadverſionibus repetamus,

Communis rerum ſibi ſubjectarum doctrina nullam earum partitionem requirit,

Ut in grammatica nõ fit diviſio rerum grammaticæ ſubjectarum, quia grammatica cõmunis eſt ars de omnibus rebus ſcribendi & loquendi.

Rhetorica vel quinque partibus á Quintiliano confuſa, tota cõmunis eſt rerũ ſibi ſubjectarũ.

Una enim communis eſt ars memoriæ, pronuntiationis, elocutionis, nec earum varié partes ad varias quæſtiones accõmodatæ, niſi quód neſcio quid de qualitate elocutionis, & genere in demonſtratione, deliberatione, & judicio præcipitur, ars tamen alia non eſt troporum & figurarũ, ſed uſus alius: de inventione & judicio idem ſuo loco probabo & demonſtrabo. Interea Quintiliani judicio acquieſcam, á quo rhetorica definita eſt non de hac aut illa re, ſed de omnibus rebus bene dicendi ſcientia.

Rhetorica igitur nullam quæſtionum partitionem requirit.

Hic non captioſé aut obſcuré argumentor, ſed cauſſam ſummã & primam partiendæ quæſtionis interpretor. Si quæſtio dividẽda eſſet in rhe-

thorica,id fieret quia ad certas quæſtiones, artes quædam certæ accõmodarentur: omnes in univerſum illarũ partes omnibus quæſtionibus non convenirent. At id falſum eſſe cõtendo,primúm in tribus partibus,elocutione,memoria,actione id planum & confeſſum obtineo:in duabus reliquis partibus, inventione & diſpoſitione, idem rebus neceſſariis addicendum ſuſcipio. Summa veró totius confuſionis in una inventione eſt:nõ eſt iterata ſæpius, nõ pluribus modis confuſa eſt memoriæ aut pronuntiationis doctrina : ſemel exponitur,& uno tantúm loco: non eſt repetitis iiſdem generibus & confuſis conturbata elocutionis in tropis & figuris diſciplina:quãvis enim multis rebus non neceſſariis á Quintiliano pars iſta onerata ſit,tamen una & uno octaui & noni libri loco propoſita eſt : de diſciplina diſpoſitionis & argumentorũ, & quæſtionum,& partium orationis multa Quintilianus variis locis loquitur:pręceptum nullum univerſale interpretatur. Summa inquam confuſionis rhetoricę in inventione tota verſatur : cujus cauſſam poſſumus ex ratione & progreſſione temporũ percipere. Video enim artis hujus doctores & magiſtros in cumulandis veterum decretis, & in novis excogitandis majus ſtudium, quám in diſtinguendis & alienis & ſuis inventis judiciũ adhibuiſſe. De quinque partibus eloquẽtiæ tributis,primo tempore,inventionis doctrina,ſecũdo diſpoſitionis, ter-

Tota confuſio in inventionis arte.

tertio elocutionis, quarto actionis descripta est, ut é rhetoricis Aristotelis intelligi potest: postremo accessit memoria: Sed in inventione, præcipua confusio fuit: primi enim Rhetores, forensium controversiarum caussa locutos, quosdam primum de ambiguo scripto & sententia, cōtrariis legibus, tum definitionibus & conjecturis, tandem consilii in suadendo & dissuadendo, demonstrationis in laudando & vituperando repererunt. Primos rhetoras secuti locos omnium generum cōmunes, in partibus orationis etiam notaverunt. Aristoteles postea cupidé & curiosé in unum ea omnia accumulavit, & cum primis illis artibus universos dialecticæ inventionis & communes locos cōturbavit: de pronuntiatione nonnulla etiā excogitavit: memoria postea rhetoricæ addita est. Tot igitur modis inventionis artes involvit, quot modis involutas habemus, cúm tamē una tantúm generalis doctrina in decem locos caussarum, effectorum, subjectorum, adjunctorum, oppositorum, collatorum, nominum, distributionum, finitionum, testimoniorū distincta ad omnes quęstiones, ad omnes orationis partes, ad res omnes denique facillimé & apertissimé declarandum accōmodari posset. At dicet aliquis, illæ minores inventionis artes in generibus caussarū, in partibus orationis novitiis & rudibus describuntur, majores autem & cōmuniores quæ sunt in locis universis, iis scili-

unica est ars invẽtionis, eaque cõmunis omniũ rerũ.

cet qui jam aliquẽ progressum in illis studiis fecerint. Audio inquam, & hoc oratorio secundo apud Ciceronẽ dici scio, sic enim illic Antonius
» de his inventionis locis loquitur. Ego autem si
» quem plané rudem instituì ad dicendũ velim, iis
» potius assiduis uno opere eandẽ incudem diem
» noctemque tundentibus, qui omnes tenuissimas
» particulas, atque omnia minima mansa, ut ajunt
» nutrices, infantibus pueris in os inserunt: Sin sit
» & doctrina liberaliter institutus, & aliquo jam
» imbutus usu, & satis acri ingenio esse videatur,
» illuc eum rapiam, ubi non seclusa aliqua aquula
» teneatur, sed unde universum flumẽ erumpat: &
» illi sedes tanquã domicilia omnium argumento-
» rum cõmonstret, & ea breviter illustret & verbis
» definiat. Hæc illic Antonii voce Cicero. At de Cicerone hoc in universum respõsum esse volo, In rhetoricis pręceptis nihil feré Ciceroniani vel judicii, vel ingenii esse, sed magistrorum & rhetorũ quos audierat, vel legerat, Aristotelis maximé, artes propositas esse: Ciceronem his artibus eloquentẽ factum non esse, nec ex his ita perturbatis artibus eloquentiam Ciceronis, sed ex artibus nostris (quas ex ejus usu observamus & ad ejus usum accõmodamus) mirabilem facilé posse perspici. Attamen sit contrá Ciceronis authoritas, an superiorẽ volumus in artis disputatione hominis cujusquam authoritatem, quám caussæ veritatẽ esse? Pone simile aliquod in alia artis institu-

ſtitutione documentum. Definiat grammaticus nomen & omnes adjunctas nomini circunſtantias, & accidentias exponat in univerſum: Hoc quia cõmune eſt, quia generale eſt, ad omnia nomina ſufficere arbitramur: minutiores artes nullas requirimus, nec ulla ſpecialis facilior explicari poſſet, quám eſt illa generalis. At in inventionis doctrina idem plané eſt. Qui magiſter docet omnia quæ de re aliqua dici poſſunt, eſſe vel cauſſas, vel effecta, vel ſubjecta, vel adjuncta, vel oppoſita, vel comparationes, vel nomina, vel tributiones, vel finitiones, vel teſtimonia, & ea diligenter explicat, ſané omnium rationum, omniúmque argumentorum doctrinam explicat: nec ulla minutius ſecta inſtitutio cõmodior eſſe poteſt: nec tot ſubductionibus (quibus Quintilianus in queſtionibus, in orationis partibus utitur) ulla melior aut facilior via docetur ad cogitandum & inveniendũ, quod de re propoſita dicatur. Quamobrem tantę perturbationis excuſatio probari nullo modo poteſt: atque etiam licet in omnem quæſtionem omnia argumenta non cadant, attamẽ cui quæſtioni qui loci conveniant, melius & facilius cõmunium locorũ cum quæſtione collatio declarabit, quám iſta tot artium confuſio. propoſita quavis & quacunque de re quæſtione, cúm decem communes locos perluſtraveris, videbis quæ ſuppeditent, & quæ non ſuppeditent argumenta. Sed ad ipſas inventionis

artes, quæ docentur á Quintiliano, in generibus caussarum, in partibus orationis, in locis cõmunibus veniamus: nihil nisi decem nostros locos in his confundi doceamus, melius nihil ostendi, quo juventus instrui atque adjuvari possit ostendemus. Confirmo enim & recipio hosce decem locos solos esse, & præter hos in tot inventionibus Quintiliani, nihil quod ad veræ doctrinę rationem referri possit, institui. Caput septimũ est de demõstratione: quos igitur laudis locos á nostris diversos Quintilianus hic exponit? Nullos, sed de nostris quatuor instituit, neque tamen integros assumit, caussas, effecta, adjuncta, testimonia. Demonstrationẽ enim petendam esse docet á parẽtibus & majoribus, quæ procreantes caussæ sunt in nostris locis. Item ex inventis, actis, dictis, factis, quæ effecta sunt: Itẽ ex animi, & corporis, & fortunæ commodis, quæ adjuncta sunt: Item ex testimoniis divinis: præterea nullum argumenti genus attingit. Nihil igitur hic Quintilianus ostendit inventionis, quod sit non modó decem locis magis utile atque accommodatum, sed ne distinctum quidem atque separatum. De dispositione pauca admiscet, ut vel temporum gradus, vel generum distributionem sequamur. Quorum secundum in omni disputatione, quæ via & ordine procedit, sequi debemus. In primo autem secundum adhibere & possumus, & nisi nõ planè intelligi volumus, debemus: quod Flo-

Inventio demonstrationis & deliberationis.

rus

rus in laude populi Romani præstitit, ubi & gradus temporum sequitur, & tamen totam summá in quatuor partes dividit. Idem Livius in plena historia fecerat. Quarę nihil hic demõstrationis propriũ Quintilianus ostendit, & conjungi optimé possunt, quæ disjuncta esse existimat. Quæ enim est ars universæ invẽtionis, eadem est etiam demonstrationi accõmodata. In deliberationis capite nullus invẽtionis locus á Quintiliano traditur, nulla dispositionis via declaratur, tota res meris nugis amplificatur. De judiciali autẽ genere separatim Quintilianus nihil iustituit, ad ejus doctrinam retulit libro quarto & quinto, quę ab aliis rhetoribus communiter pręcipiuntur de partibus orationis, item quę de locis cõmunibus inventionis & generalibus. Quare cõcludamus primúm in generibus caussarum á Quintiliano nullas invẽtionis artes proprias describi, quamobrem quæstionũ & caussarum genera ita dividi oportuerit. Deinde hoc itẽ concludamus, nullas inventionis artes ad laudem, nullas ad cõsilium non dico demonstrari, sed attingi præter caussarum speciem unam, effecta, adjuncta, testimonia divina: quæ omnia diligentissimé decẽ locis explicantur. Nam si de laude & consilio quæratur, aperientur sané nostris institutionib⁹ omnes illi dialecticæ sapientiæ fontes in caussarum generibus, in effectis, in subjectorum & adjunctorum, oppositorum tot partibus & modis, in reliquorũ

Deliberationis nulla inventio.

argumentorū tam copiosis & abundantibus locis,ut delectus rerū ác modus pené difficilis tibi sit,tanta copia præstabitur.Qualem igitur dialecticū hic agnoscemus, qui judicii ullam doctrinam neget esse, qui cúm triplicé inventionis artem statuat,primam hác in generibus caussarum tam aridam, tam inopem proponat inventionis artem? Secunda inventionis ars sequitur in partibus orationis á Quintiliano collocata. Itaque prius de partium ipsarū numero disputat, & nobis ideo nônihil de his est dicendum.Capite itaque nono officia judicialis caussę duo Quintilianus facit,intentioné & depulsioné: partes quinque,prooemium,narrationé,probationem,refutationem,perorationé:quasi non sit de facti conjectura côtentio in demonstratione & deliberatione, ut aliquid illic intendatur & depellatur: quasi nequeant etiam illę orationis quinque partes in aliis quæstionibus distingui:& hæc omnia seu officia,seu membra sint judicialis quæstionis propria,nô omnium quæstionū communia. Sed de partibus orationis pauló plura dicenda sunt. Hac enim partitione excepta veræ & artificiosæ dispositionis scintilla in totis Quintiliani rhetoricis nulla est. Methodus dialectica (ut in nostra dialectica dictum est) hoc præcipit,ut in magna rerum disputatione (quā via & ordine persequi volumus) summa quædam primo loco ponatur, deinde tribuatur in partes & species: easque singu-

Partitio orationis ex dialectica methodo sumpta.

gu-

gulas & earum particulas ad extremũ ita confirmando & explicando persequamur, ut universa præcedant, singularia sequantur: secundum quẽ methodi & dispositionis ordinem rhetores quidam viderunt, ad orandum duas esse necessarias partes (etiam si quæstio simplex esset, nec caussa haberet plures quæstiones) propositionẽ & confirmationem, duas nõ necessarias aliquando tamen assumi, ut procemium & perorationẽ: cujus sententię Aristoteles author est. Alii quatuor fecerant, ut exordium, narrationẽ, confirmationẽ, perorationẽ: quam sententiam Cicero in Partitionibus sequutus est: alii quinque, ut hic Quintilianus: alii plures, qui tamen omnes ordinis illius artificiosi rationem quandam habuerunt, ut universum quoddã præcederet, cujus partes deinde tractarẽtur. Exordio enim summa quædam rerũ poni solet, quæ plerunque sequentibus partibus divisæ tractantur. Sed tamen hoc ita præceptis confuderunt, ut in hac ordinis descriptione locos inventionis & elocutionis modos repeterẽt. Neque mirum: cúm enim dialecticæ & rhetoricæ distinctas nullas artes haberent, cúm mille tenebris iteratas & cõfusas easdem res haberent, quid mirum fuit tam varias & tam diffidentes his de rebus opiniones extitisse? Quamobrem dialecticas tertii libri laudes in partiendis quæstionibus, in explicandis demonstrationis & deliberationis inventionibus omittamus:

In quartum librum.

quantus hic dialecticus, quàm acer & diligens in exquirendis rerũ caussis, in usu doctrinæ demõstrãdo fuerit Quintilianus, intelleximus. Videamus qualis & quantus in partium orationis inventione declarãda philosophus fuerit, quæ genera argumentorũ in exordio, in narratione nova descripserit: ad alias enim reliquas orationis partes locos generales & docendi, & movendi, & delectãdi reservavit, nullos proprios explicavit. Vereor ne plerique parum considerẽt attentè, quod de secunda ista inventionis arte contra Quintilianum disputo. Facit Quintilianus quinque partes eloquentiæ, inventionem, dispositionem, elocutionẽ, memoriam, actionem. Omnia igitur (dico) eloquentiæ præcepta Quintilianus ad aliquẽ harum partium referat, necesse est: nihil de memoria & pronuntiatione in exordio & narratione præcipitur: perpauca de elocutione & dispositione confunduntur. Doctrina igitur reliqua inventionis est, in qua dico non modò nihil esse, quod ad veram inventionis artem referri possit, sed totum sophisticum, scholasticum & planè puerile esse confirmo. Primùm caussam requiramus, quamobrẽ ad duas orationis partes, exordium & narrationẽ, inventiones peculiares describantur: tum enim verè disputabimus, cùm proprias & veras caussas sequemur: triplicẽ verò exordii caussam fuisse video, ut benevolus, attentus, docilis auditor efficiatur. At id exordii pro-

Caussa tradendæ inventionis in exordio nulla.

proprium non eſt,quod attribuitur exordio proprium, & periculoſius ſané fuerit auditorem in media oratione,cúm res ſerió agitur, nō eſſe benevolum,attentum,docilem, quám in exordio. Deinde exordium iſtarū rerum cauſſa duntaxat eſſe comparatum falſum eſt,& uſui contrarium: nullum enim Ciceronis exordium eſt in tot ejus orationibus ad iſtas duntaxat ineptias comparatum, ſed in omnibus orationibus quæ quidē extant,exordium ſtatim auditorē ipſum de cauſſa & aperté, & breuiter, & probabilitet inſtituit: non autem ſolúm benevolum,& attentū,& docilem facit. Age veró,ſit ſané aliqua benevolentiæ, docilitatis, attentionis in exordio præcipué habenda ratio. Videamus an id melius Quintiliani confuſis peculiaribus locis, quám noſtris decem cōmunibus efficiatur. Benevolentia ducitur à perſonis,aut á cauſſis,& utriuſque adjunctis (ait Quintilianus) quaſi veró rei qui accuſatur,perſona ipſa non ſit pars cauſſæ: cauſſa enim hæc dicitur quæſtio judici propoſita: ut,an Clodius ſit inſidiatus Miloni,quaſi inquam,perſona nō ſit pars cauſſæ: & tam multa quæ ſapiens iſte rhetor collegit de perſonarū & cauſſarum locis, perſonarum adjuncta non ſint,ac nō omnia hæc perſpicué doceantur á nobis in adjunctorum loco,quæ hic á Quintiliano cōfunduntur.Rhetorica (ita me Deus amet) brevius integra & tota tradi poterat,quám eſt exordiorū tam magnifica

doctrina á Quintiliano tradita: nulla invẽtionis solida doctrina hic est, qualis in decẽ nostris locis explicatur. Sed locos narrationis videamus, & requiramus hic item caussam summã, quamobrem ars narrationis propria describatur. Tria dicit esse Quintilianus, ad quæ proprii loci narrationis describendi sint: quia narratio debeat esse brevis, aperta, probabilis. At primum Aristoteles meritó derisit, & reliqua etiã duo magis in confirmatione necessaria sunt, quám in narratione. In narrãdo enim, siquid parum probabile est, confirmando tandem & tractando credibile efficitur. Tum veró valde ridiculum est, cúm tota dialectica & inventio & dispositio, totaq; rhetorica & elocutio & actio huc referatur, ut aperté & probabiliter dicamus, has virtutes omnium orationum cõmunes, uni orationis parti veluti proprias attribuere: deinde perspicuitatis & probabilitatis artes etiam hic excogitare, quasi totæ artes illæ suis præceptis aliud demonstrẽt, atque efficiant. Sed tamẽ qui sunt proprii inventionis loci, quos hic Quintilianus tradit? Attingit quidem & confundit ex caussis instrumenta, ex adjunctis locũ & tempus, præterea nullum omnino. Quare nulla caussa Quintiliano fuit inventionis hic cõmiscendæ, nec ulla est, sed matheotechnia fatua pro vera arte. In his tamen ineptiis unum est singulare & dialectici artificii maximé proprium: quod Quintilianus præcipit in narratione

Caussa tradendæ inventionis in narratione nulla.

Inventionis in narratione loci.

tione argumenta adhibenda esse, non autẽ argumentandum: Itaque dialecticos omnes irrideamus, dialecticam cõtemnamus, unde didicimus quandocunque alia enuntiatio ex alia declaratur argumentationẽ esse: itaque orationem ferè esse nullam, quæ nihil argumentetur: quinimo nulla Ciceronis narratio est, ubi nõ & argumenta rerũ & rationes ponantur, ubi non etiam syllogismi & argumentationes adhibeantur. Ita Quintilianus commenta inepta nobis tradit, nõ præcepta ex vero usu observata. Cetera quę sunt in hoc capite tã multa, si persequar, vereor ne ipse ineptus sim. Quid verò de egressione dicam? Quintilianus eam inter figuras, quãvis addubitans tamen collocat, & hic caussæ partẽ esse negat, & tamen totum caput tertium in egressione consumit: ne ullas spinas rhetorũ tricasve omisisse videatur, tam nulla se dialecticæ arte instructum ostendit. Talis adhuc est quarto & quinto capitibus de propositione & partitione, cùm propositio vel quæstio sit ipsa, quę proponitur, vel syllogismi & argumentationis fundamentũ, & partitio sit inventionis locus, cujus tamẽ doctrinã hic nullam Quintilianus explicat, quot ejus genera, quotve modi sint. Sic ista secunda inventionis doctrina in partibus orationis videlicet explicatur, ut cõfundatur aliquid ex causis, adjunctis, partitione: nihil omnino ad generalem & communẽ usum dicendi referatur. Sed per Deum immortalem,

De egressione

De propositione & partitione.

Partitio orationis inepta.

caliginem partitionis hujus in quatuor aut quinque, aut etiam plures partes orationis accuratius excutiamus, quæramus caussas, ἀπόδειξιν adhibeamus, videamus quænā operis arte cōstructi legitima partitio esse debeat. Dico enim partitionē hāc orationis in partes vel quatuor, vel quinque, vel etiam plures explodendā esse. Siquis sermonis puri (quod grāmaticæ artis opus est) laudes & virtutes partiri velit, sané redeat ad universas artis caussas necesse est, nō ad unam ejus partem aliquam: neque dicat orationis duas esse partes, nomen & verbum, quia in ordine & syntaxi partes illę spectentur: nec ideo nobis grammaticam quandam ad illas duas partes cōtrahat: imó veró (si volet omnes sermonis laudes intueri) cōsideret sané & etymologiam in partibus singulis, & syntaxin in earum cōjunctione. Denique operis grāmatici partes ex artis grāmaticæ partibus exquirat necesse est. Si quis etiā disputationis quæ dialecticæ artis opus est, partes expēdere cupiet, referat sese ad communes dialecticę artis partes, inventionem & dispositionē, non ad particulam ejus aliquā: neque statuat disputationis tres esse partes, propositionem, assumptionē, complexionem: neque nobis invētiones proprias & propositionis & assumptionis & complexionis, vel earum ordines, quando præcedant, quādo sequantur, quādo intermedio loco comprehendantur, neque nobis hic dialecticæ nescio quam confusio-

ſionem cōminiſcatur. Quid ita? quia propoſitio, aſſumptio, complexio ad diſpoſitionis artem, nō ad totam dialecticā pertineant. Quomodo igitur diſputatio dialectica commodè dividetur? Equidem rectā & abſolutam diviſioné dialectici operis fore arbitror, ſi quis ad inventionis & diſpoſitionis (quæ partes dialecticæ artis veræ & ſolę ſunt) partes ejus referat: ut dicat diſputationem duabus ex rebus conſtare, argumétis, quod ab inventionis arte præſtatur: item enuntiatione vel ſyllogiſmo vel aliquādo etiā methodo, quod dialectici ordinis diſpoſitione cōtinetur. Sic inquā, veri operis laudes & partes retexemus, ſi ad artis legitimas & veras partes referamus. Nec aliter ars ab opere quidquā differt, quám á cauſſis effectus; ars enim facultas eſt efficiédi: opus artis eſt effectus. Sic Ariſtoteles qui tenebras iſtas tam multas peperit, vel certé accumulauit, docet analyſin dialectici operis ab effectione (quā geneſin nominat) differre. Ponatur igitur imprimis illud,

Operis arte conſtructi partitio non ex parte aliqua, ſed ex arte tota ſumi debet.

ac deinceps aſſumatur,

Oratio eſt opus aliquid arte conſtructum: nempe (ut Quintiliano placet) arte & inventionis, & diſpoſitionis, & elocutionis, & memoriæ, & actionis. Tandem concludamus,

Orationis igitur partitio, non ex una parte aliqua, ut ex diſpoſitione & ordine in exordiū,

narrationem, cõfirmationem, refutationem, perorationem, ſed ex arte tota ſumi debet in inventionem, diſpoſitionem, elocutionem, memoriam, actionem: quoniam has partes arti rhetoricæ Quintilianus attribuit.

Quamobrem tollatur iſta partitio, & tanta in his præceptiunculis & exordiorum & narrationum cõfuſio. Venio nunc ad tertiam Quintiliani inventionem: de cauſſarum inventione dictũ eſt: de exordiorũ & narrationũ inventione diſputatum eſt: ſupereſt inventio una cõmunis & cauſſarũ & partium orationis, & omnium omnino rerum: quã videtur tamen Quintilianus in tertia parte orationis, id eſt, confirmatione poſuiſſe: quia putaret argumẽtis in exordio & narratione locum non eſſe, ſed in confirmatione ſola. Nam ſi ſecus exiſtimavit, cur attribuit uni parti, quod cõmune putet omnium? Age igitur, huc veniamus. Statuo autem tam elegantẽ atque ſolertem eſſe hujus univerſæ inventionis doctrinã, quàm ſpecialis illius antea in cauſſis, in partibus orationis fuit. Dividit Quintilianus Ariſtotelẽ ſecutus, probationes bifariam, ut aliæ ſint inartificiales, aliæ artificiales: Inartificiales vocat, quæ extra artem ſunt, & quæ extrinſecus accipiuntur à litigatore, ut ſunt præjudicia, rumores, tormẽta, tabulæ, jusjurandum, teſtes. In quo cum Ariſtotele labitur Quintilianus, primùm cùm ſint his de rebus & artibus innumerabiles quæſtiones,

In quintum librum.

De communibus locis ex libro quinto.

Inartificialis probatio cur dicatur.

quæ

quæ nõ veniant in forum,in quibus tamen testimonia doctorum & sapientũ adhibeantur,quomodo inartificiales isto modo dicẽtur? quomodo inartificiale denique dici potest,quod præceptis artis sit institutũ? at præcepta & artes de his argumentis traduntur. Malim veró (ut res est) inartificiales dicere has rationes, quia nihil admodũ artis habeant, & ex omnibus argumentis minimam veræ probationis particulam habeãt, nec omnino testimoniis credatur, sed testimoniorũ potiús caussis fides adhibeatur. Ergo falsa ratione seductus est Quintilianus. Distribuit deinde artificiales probationes admodũ leviter & inepté, ut sint in re vel persona,item ex antecedentibus,consequentibus,pugnantibus,item ex præterito,præsenti & futuro tempore,itẽ ex majori,pari,minori,item ut alię sint necessariæ,alię credibiles,aliæ non repugnantes, item vel quia aliquid est,aliud nõ sit:vel quia aliquid est,aliud sit:vel quia aliquid non est,aliud sit: vel quia aliquid non est,nec aliud sit. Quo toto partitionũ genere quid potest ineptius esse? Licet enim tales sectiones omnium rerum infinitas ex circunstantiis leuissimis fingere,sed quidnam utilitatis est vel ad cognoscendã naturam argumẽtorum, vel ad usum trãctandum? Omnis igitur probatio « (ait Quintilianus) artificialis constat,aut signis, « aut argumentis,aut exemplis: quasi & exempla « & signa argumenta non sint. O dialecticum & «

acutum divisorē! differentias signorum & argumentorum videamus, quas Quintilianus proponit, ut hanc egregiam exemplorum & signorum ab argumentis differentiam videamus. Signa, » ait, nō inveniuntur ab oratore, sed ad eum cum » caussa deferuntur. At hoc falsum est: signa enim quæ vocat, effecta vel adjuncta feré quædā sunt sub oculos cadentia, quæ quæri & inveniri ab oratore quærendo in omnibus quæstionibus possunt. Verum esto, nō inveniantur ab oratore, sed ad eum deferantur, sunt igitur inquā inartificialia: nec itaque partes artificialium, ut tu Quintiliane efficis: atque ita in judicii & syllogismi vitio graviore fueris. Aliam differentiā argumenti & signi Quintilianus facit, & mirifico quodam » dilemmate comprehendit. Signa, ait, sive indu- » bitata sint, nō sunt argumenta, quia ubi ea sunt, » quæstio non est: sive dubia, non sunt arguméta, » quia ipsa argumentis egent. At signa (inquam) » indubitata sunt aut dubia: argumenta igitur (ut » pro te concludā) non sunt. Imó veró Quintiliane, quanto clariora sunt argumenta, quanto magis quæstionē tollunt, quanto magis quæstionē arguunt, tanto magis argumenta sunt. Ac tu ipse argumētum pauló póst ita definis, ut indubitatū sit: pars igitur tui dilemmatis antecedens est falsa. Hic veró locus unus declarare potest quám acri judicio Quintilianus fuerit, qui tam aniliter argumentetur, qui tam leviter & inconstanter

Signa non rectè ab argumentis separat Quintilianus.

con-

cōcludat, tam contra dialecticā omnem rationē ratiocinetur. Hoc enim bello dilēmate cōcludes nullam probationē esse argumentū, sic nempe:

Si probatio indubitata est, non est argumentū, quia ibi quæstio non est: Si dubia, non est argumentum, quia eget argumentis:

Atqui probatio est indubitata aut dubia: Nulla igitur probatio est argumentum.

Hæc dialectica est Quintiliani. Sed argumenti definitionē videamus, forsitan hæc manifestiorē differentiam præbebit. Argumentū (ait Quintilianus) est ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ quod est dubium, per id quod dubiū non est confirmat. Atqui hæc argumenti definitio & signo & exemplo convenit, totaq; ista partitio probationis artificialis in signum, exemplum, argumentū, (ubi duę species cum suo genere tanquā ab eo diversa genera ponūtur) & falsa & fatua planē est: qualis ferē tota probationū doctrina quinto libro á Quintiliano descripta. In generali autem argumentorum doctrina (quæ tota locis decem nostris traditur caussis, effectis, subjectis, adjunctis, oppositis, cōparatis, nominibus, tributione, finitione, testimoniis) confundit & miscet Quintilianus locos velut generales, illis tamen generalibus non cōprehensos solúm, sed partibus distinctos, cōfundit inquā á persona, ut sunt genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus, fortuna, conditio,

Argumentorum confusa ars in Quintiliano.

natura, animi virtus, studia ante acta dictaque & nomẽ. Hos enim locos tam multos institutiones nostræ comprehendunt, & distinguunt duobus effectorum & adjunctorum locis. Major deinde inertia est Quintiliani de effectis. Hæc enim in locis personarum nominatim erãt proposita, & hic iterum velut ab illis diversa repetuntur. Item de tempore, loco, casu, quę ipsa adjunctorũ sunt, & tamẽ iterum postea ponuntur adjuncta, velut ab his dissidentia. Item de facultatibus & instrumentis & modis tanquã hæc caussę vel adjuncta non sint. Itẽ de finitione, genere, specie, proprio, differente, quasi proprium quidquã sit ab adjunctis diversum, aut differentiæ non sit dissimilitudo: de qua tamen Quintilianus postea. Item de divisione tanquã genus & species, de quibus tamen pauló antè, quidquã sit á divisionis loco separatum. Item de remotione, ubi Quintilianus valde pueriliter hallucinatur, qui putat ipsam partium remotionẽ á divisione genus argumenti diversum esse Item de initio, incremẽto, summa, quæ tria nullum universum argumẽti genus ostendunt, sed cum aliis omnibus cõmiscentur. Itẽ de similibus, dissimilibus, cõtrariis, pugnantibus, adjunctis, relatis: ubi adjũcta relatis Quintilianus valde inscienter subjicit. Item de caussis & eventis, quæ tamen antea nominatim posita sunt. Itẽ de conjugatis, quę Quintilianus irridet, *Quintiliani error de conjugatis.* » quia, inquit, non eget probatione, quod compa-

scuum

ſcuum eſt, compaſcere licere. Hoc dialecticum «
Quintiliani eſt judiciũ ei ſimile, quo ſigna antea
ab argumẽtis diſtinguebantur: quod animal rationale
eſt, hominem eſſe, probatione non eget:
ergo definitio tuo iſto judicio non eſt argumentum
Quintiliane: quo quid á dialectica alienius?
quid illius philoſophiæ inanius? Item de majoribus,
minoribus. Tandẽ veró locos tam multos,
& tam varié confuſos in unam ſummã confuſionis
cõtrahit: ut ſint omnes á perſonis, cauſſis, locis,
tẽpore, facultatibus, modo, finitione, genere,
ſpecie, differẽtibus, propriis, remotione, diviſione,
initio, incremẽtis, ſumma, ſimilibus, diſſimilibus,
pugnantibus, cõſequentibus, efficientibus,
effectis, eventis, cõjugatis, comparatione. Addit
his fictionẽ & καθ' ὑπόθεσιν vocat, quæ ex omnibus
argumentis peti poſſit, quia totidem ſpecies fictę
ſunt, quot veræ. Hic Quintilianus negligens dici
non poteſt, qui tam multa undique conquirat: at
certé dialecticæ valde ignarus, & ſyllogiſmi expers
videri poteſt, qui non videat hanc ὑπόθεσιν,
propoſitionẽ eſſe ſyllogiſmi connexi, cui niſi aſſumptio
aut expreſſa, aut intellecta cõjungatur,
argui inde & probari, & cõcludi nihil poſſit: qui
(inquam) nõ intelligat aliud inventionem eſſe,
quę argumenta ſuppeditet: aliud diſpoſitionem,
quæ argumenta collocet. At ὑπόθεσις illa pars eſt
ſyllogiſmi connexi: quæ argumentum diſponit
cum quæſtione, & quæ omne genus argumenti

Quintiliani error de fictione.

capere poteſt, quod ſyllogiſmus poteſt. Syllogiſmus tamen non eſt argumentũ, neque ſané propoſitio ſyllogiſmi argumentum eſt. Atque hæc cõmenta cúm tam inſcité & confuſé Quintilianus generalibus & univerſis locis cõmiſceat, attamen affirmat multó etiam plures inventionis locos tradi poſſe: in quo fallitur: extra enim decem locos, cauſſas, effecta, ſubjecta, adjuncta, oppoſita, cõparata, nomina, tributiones, finitiones, teſtimonia, argumenti genus nullum eſt. Omnia hic cõprehenſa & eorum generibus ac partibus clariſſimé in noſtra dialectica diſtinguntur. De

Exemplorũ cõfuſio.

» exemplis confuſio ſimilis eſt. Omnia ait Quinti- » lianus, neceſſe aut ſimilia, aut diſſimilia, aut cõ- » traria eſſe: pauló póſt tamen ſeipſum ſcilicet retexens, etiam majora, & minora, & authoritates adjungit: & quę contraria exempla putat eſſe (ut Marcellus ornamẽta hoſtibus Syracuſanis reſtituit: Verres eadem ſociis abſtulit) hæc diſſimilia ſunt, non contraria. De uſu argumentorum pleraque dicit partim falſa, partim vera. Admiſcet etiam quædã de diſpoſitione, quæ diſpoſitionis tamen artificioſę cujuſmodi eſt, in ſyllogiſmo & methodo nihil habent. Jubet autẽ Quintilianus ne á potentiſſimis, ad leuiſſima decreſcat oratio: & tamen poſtea libri ſeptimi capite primo dicet contrá, ubi docebit reo firmiſſimũ quodque primum refellendum, & ad infirmiſſima deinceps veniendũ. In capite de refutatione ſimiles nugæ

ſunt,ſine ullo tamen inventionis præcepto. Ad extremum multa de enthymemate & epicheremate colligit Quintilianus,quib⁹ probat ſe eundem eſſe,quem tot antea locis probavit,in dialectica nempe valde plumbeum:& quę de ſyllogiſmo dicit, magis ea ſe vel audita, vel ex aliquo authore lecta deſcribere. Ariſtotelem ſui erroris authorē Quintilianus hic habet. Dialecticos ab oratoribus,nō vero rerum uſu,ſed captioſis Ariſtotelis commentis diſtinguit: ut illi ſyllogiſmis utantur,hi fuſa liberius oratione. Non intelligit hic homo ut grāmaticæ, ſic dialecticæ ex omnibus invētionis & diſpoſitionis partibus uſum in omni oratione fuſum eſſe: dialogos, ſermones, cōtentiones,poëmata,orationes denique (cujuſcunque generis ſint) omnes magis dialecticas, quám oratorias eſſe. Nulla eſt oratio ſine ratione & argumento,ſine rationis & argumenti collocatione,quod dialecticæ eſt. At Quintilianus Ariſtotelis ſomnia ſecutus(qui dialecticos ſcholaſticis altercationibus, rhetoras forenſibus & civilibus contentionibus fatué diſtinxit)putat ſyllogiſmo oratores, quám dialecticos rarius uti. Quaſi veró non ſit ſimilis & dialecticę & rhetoricæ ratio in dialogis Platonis, & in forenſibus Ciceronis actionibus, non tam frequentes animadvertantur ſyllogiſmi, quám vel in Ariſtotelis ſpinoſiſſimis ſophiſmatis. Si Quintilianus diſtinctas invētionis & diſpoſitionis artes cogno-

Ariſtotelis ſophiſma de differentia oratoris & dialectici.

viſſet, & ad earum normam Ciceronis orationes expendiſſet, reperiſſet in Ciceronis orationibus ſyllogiſmos frequentiores, quám poſſent in ullis philoſophorũ ſcriptis notari. Hic Ariſtotelis error Quintilianũ fefellit, qui ſimpliciter Ariſtotelis illud commentũ ſequutus eſt, nunquã attendit, an hoc veré diceretur. Nam ſi obſervaſſet, errorem illum manifeſtiſſimé deprehẽdiſſet, cúm videret dialecticã tam eſſe in poëtarum & oratorum, quám in philoſophorũ libris uſurpatam & tractatã. Atque hæc de argumentorũ inventione tertio, quarto, quinto libris. Totus ſextus liber qui ſequitur, in movendi & delectandi artibus conſumitur: ubi nihil dialecticæ, nihil rhetoricæ proprium eſt. Generales ut ſunt, ita generaliter exponantur rhetorica in elocutione & actione, dialectica in invẽtione & diſpoſitione: multi ex his univerſis rerum fontibus rivuli oriuntur, qui tamen non ſunt harum artium præceptis permiſcendi. Artes inventionis tres docẽtur á Cicerone & Quintiliano: ad docendũ loci deſcribuntur in generibus cauſſarũ, in partibus orationis, & tandem cõmunes omnium quæſtionum. Secundó ad movendum quædam etiam præcepta ponuntur: poſtremó ad ridendum. At in inventione loci ad docendũ ſoli ſunt explicandi, motus & delectatio proprias artes nullas habẽt: petuntur autem cõmuniter ex locis illis inventionis: item ex elocutione & actione: maximé veró

In ſextum librum. De movendi & delectandi artibus ex libro ſexto.

ex

ex moralí disciplina, ubi agnoscas quid virtus, quid vitium, quibus rebus boni viri gaudeant, quibus improbi exultent, quibus utrique item offendantur: quod Cicero sæpe testatur, qui in oratoriis affirmat ex omnibus philosophiæ partibus illam partem esse idcirco oratori maximé necessariam: & Aristoteles, qui tantá dialecticæ & rhetoricæ confusioné peperit, affirmat rhetoricam ratione motuum & affectionum partem quandam esse moralis philosophiæ: & ad illam philosophiam moralem, movendi totam artem refert: & Quintilianus ipse ideo philosophiam moralem primo libro rhetoricæ parté dixit esse. In extremo sexto libro de differentia consilii & judicii disserit Quintilianus, & judicium putat, ut dixi antea, non magis arte tradi posse, quám gustum, quám odorem. Hic in cumulando diligentiam Quintiliani non requiro, in judicando prudentiam desidero. Dixit antea duas esse dialecticæ partes, inventioné & judicium: nunc quasi dialectica ars nulla sit, & quod de judicio in enuntiatis, syllogismi methodis præcipiat, inartificiosum sit, ait judicium arte tradi non posse. Atqui tamen hæc judicii doctrina tanta est, tam mirabilis, tam divina, ut qui vel cæteras artes norit, hanc ex præceptis vel observatione aliqua non norit, nihil veré percepisse, nihil firmé cognovisse videatur. Atque hæc de inventione á Quintiliano confusa sunt. Dispo-

Quintilianus nullam judicii artem putat esse.

In septimum librum.

De dispositione ex libro.7.

sitionis doctrinā libro proximo septimo videtur Quintilianus explicare velle: quod si fecisset enuntiationis species, syllogismi modos, & methodi vias & doctrinæ & prudentiæ docuisset, quemadmodum in nostra dialectica est explicatum. At in principio Quintilianus indicat nullā dispositionis artē in omnes materias certam tradi posse: in quo vehementer errat. Nam pronuntiati, syllogismi & methodi artificiosæ certa doctrina est, & omnium rerum, quæ via & ratione tractandæ sunt, cōmunis. Quare quid plura iam contra hunc hominem de arte dispositionis dicenda sunt, qui eam non solúm ignorat, sed arbitratur nullam esse posse? Quæ veró Quintilianus nomine dispositionis tam multa toto hoc libro scribit, ea sunt de formulis caussarū civilium, & de consuetudine quadam litigandi in Romano foro, quę fuit illo seculo. Attamē omnia ejusmodi, ut nullum omnino solidū ac perpetuum, vel ad illas ipsas Romani fori formulas præceptum præbeant. Revocat autē huc tota illa sophismata tertii libri de generibus statuum & quæstionum conjectura, finitione, qualitate, actione, scripto, & voluntate, contrariis legibus, syllogismo, amphibologia: in quibus singulis nullū dispositionis præceptū generale est. Confunduntur etiam quædam inventionis præcepta in conjectura & finitione, de caussis, factis, consiliis, ut verissimē confirmari possit, quinque libris tertio, quarto, quin-

quinto,ſexto,ſeptimo,á Quintiliano non informari inventionis & diſpoſitionis artem:ſed utriuſque partis doctrinā multis rebus falſis,alienis, inutilibus obrui. Quamobrem jam licet iſtam & inventionis & diſpoſitionis contentionē totam concludamus,& noſtras inſtitutiones cū Quintiliani inſtitutionibus,uſum noſtrum cum uſu Quintiliani conjungamus,ut intelligi poſſit uberius ad extremum quid hac de re ſtatui poſſit. Nos artes inventionis & diſpoſitionis dialecticæ arti,cujus partes propriæ ſunt,veré attribuimus: Quintilianus dialecticæ doctrinā,rhetoricæ falſō ſubjicit. Nos inventionem definimus,genera partimur,generum ſpecies ſingulas & partes exponimus, & inſignibus exemplis illuſtramus: Quintilianus nec inventionem,nec inventionis genera, nec generū ſpecies, nec omnino partes ullo veræ definitionis aut partitionis lumine exornauit, ſed pro una illuſtri & communi rerum omnium invētione,tres inaniſſimas & turbatiſſimas artes aggregavit,primā in generibus cauſſarum,ſecūdam in partibus orationis,tertiam in generalibus & omnium tum cauſſarū, tum partium orationis locis cōmunibus. Nos enuntiati ſyllogiſmi & methodi,id eſt,univerſę diſpoſitionis laudes omnes perſecuti ſumus:Quintilianus nullum omnino certum & perpetuum præceptū hic intellexit. Nos clariſſimo ordine & ad intelligendum aptiſſimo generales pręceptiones pri-

Epilogus inventionis & diſpoſitionis, ubi comparatur ars Quintiliani de inventione & diſpoſitione cū dialecticis inſtitutionibus invētionis & diſpoſitionis.

mó, speciales deinde collocavimus: Quintilianus autẽ qua via, quo ordine, qua dialecticæ methodi ratione totam confusionẽ tot artium composuit? Comparat orationẽ via & ratione distinctam Plato perfectę animalis excellentis figuræ, cujus caput sursum erigatur, pedes deorsum deprimantur, pectus, venter, ac reliqui artus intermediis locis ordine collocentur: ita orationem dialecticé collocatam judicat summo ac primo loco res universas, infimo singulares, intermedio tum universis inferiores, tum singularibus superiores amplecti: ut á capite disputatio per partes ad extremas particulas deducatur. Verúm enimvero quodnam esse animalis monstrum putaremus, cujus pedes essent sursum erecti, deorsum caput affligeretur, ipsumq; caput uná cum ventre in pedis unius, tanquã vortice aliquo absorberetur? Talis sané triplicis apud Quintilianum inventionis est collocatio: pedes enim sunt singulares caussarũ artes, quę primo & summo loco sunt: venter partes orationis, quæ sunt magis cõmunes, quám artes demonstrativæ: & deliberativæ caussæ minus cõmunes, quám loci generales: caput cõmunes omnium quæstionum loci: quæ tamen & orationis, & cõmunium locorum doctrina in uno judicialis caussę genere, id est, in uno pede confunditur. Itaque tota artis explicatione non modó in rebus ipsis permulta absurdé peccavit Quintilianus, sed in ordine & dispositione

tione videmus, quàm cõfusus sit & perturbatus. Quid veró futurũ putamus, si tam inertis, tamq; inanis cõfusionis usum requiramus? Exercenda est & inventionis & dispositionis doctrina modis duobus, primó ut per eam in alienis exemplis cognoscamus, & consilium ex argumento, & judicium é pronuntiato & conclusionis modo, & totam omnino prudentiã ex collocationis & ordinis methodo: secundó ut per eandem artem similia ipsi & dicendo & scribendo exempla confingamus. Enimvero ponatur aliqua Ciceronis oratio, inventio & dispositio ex artibus Quintiliani disquiratur, quid primum ad hãc exercitationis rationẽ tota illa tam accurata de statibus doctrina, an rationalis quæstio sit, an legalis, utrum quæratur an est, quid est, quale est, an status sit ambigui, an syllogismi, an legum contrariarũ, an scripti & sententiæ, an translationis: quid inquam ista mihi proderũt ad rationem inventionis? nihil. ad rationem dispositionis? nihil. Iam veró quas artes Quintiliani ad explicandũ, quid hic Cicero voluerit, quo genere argumẽti, quàm solido usus sit, quas, inquam, invẽtionis artes hic adhibebo? An genera caussarũ repetam, & partium orationis tot institutiones excutiam, & locorum cõmunium rationem totam huc referã? Curnam, Deus bone, cõfusio tanta, & quamobrem miscenda est, cúm res tota clarissima & facillima sit? Nosse vis, & expendere consilium in

Comparatio exercitationis & usus.

Ciceronis oratione tibi proposita? cōsidera quid rei propositę sit quod ab eo ducitur, caussane an effectus, subjectum an adjunctum, oppositum, cōparatio, nominis ratio, tributio, definitio, testimonium, tum hoc assequere compendiaria & facili via, quod Quintiliani tam molestis salebris assequi vix, ac ne vix quidem possis. Postremó faciamus idem in Quintiliani de dispositione artibus periculum, quomodo judicium Ciceronis, in enuntiato, syllogismo, methodo cognoscam? At tantum abest ut Quintilianus ullam judicii doctrinā doceat, ut affirmet omnino nullam tradi posse: tam cæcus in omni dispositionis arte, ut profiteatur in omnes materias cōmunem tradi nullam posse. Aristotelis & Quintiliani error par ferè est: ille negat in Topicis communem inventionem tradi posse, quam tamen tot tenebris involvit, quám multas in ejus libris demonstravimus. Hic veró judicium dialecticæ partē esse dicit, & tamē idem nescio quo modo somnians ait judicii doctrinam nullam esse, nullam artificiosę dispositionis cōmunem esse doctrinam. Quare quid jam requirā hoc loco, quomodo possit secunda exercitationis ratio ex hisce Quintiliani artibus tractari? Non potest ex his consilium, nō potest judicium, nō potest methodus in propositis authoribus intelligi: quomodo igitur his artibus easdem virtutes assequi scribēdo & dicendo poterimus? Quamobrē cúm sit ars inventionis

nis & dispositionis á Quintiliano tam negligenter exposita, cúm nihil perfecté vel definitũ, vel partitum, vel æstimatũ,vel collocatum sit, cúm verus earũ partium usus illinc elici nullo modo possit,statuite dialectici.quos initio cõtentionis meæ judices appellavi,statuite,inquam,qualem dialecticũ rhetorẽ hunc á vobis deceat æstimari. De dialectica & inventionis & dispositionis doctrina contra Quintilianũ adhuc dialecticé quidem egimus: sequitur de elocutione institutio Quintiliani tam prolixa feré, tamque confusa, quám quinque proximis libris fuit de invẽtione atq; dispositione. Summas rerum,ut adhuc feci, duntaxat attingam,institutũ persequar: dialecticam prudentiam hic itẽ ab hoc magistro requirã,quomodo definierit,quomodo diviserit,quomodo declaraverit,quod doctoris cõsilium,quę ratio,quod judiciũ,quæ sapientia fuerit, qualem denique se dialecticũ præbuerit. Elocutio rhetorica præceptis his definienda & explicanda fuerat,quibus grammaticũ nihil, nihil dialecticum admisceretur: ut cúm puritas orationis grãmaticis decretis, rationis subtilitas & prudentia dialecticis informata esset, tum quid ad ornandum ex tropis & figuris,ex vocis & actionis gratia & dignitate reliquũ pertineret,hic definitionibus, partitionibus,& exemplis exponeretur. At Quintilianus sui similis est, miscet & cõturbat in rhetoricæ elocutionis pręceptis & grãmatica & dia-

In octavum librum.

Elocutionis partitio vitiosa.

lectica. Elocutio (ait primo capite octavi libri) spectatur in singulis & conjunctis verbis: quid tum? In singulis intuendum ut sint latina, perspicua, ornata, apta: in conjunctis, ut emendata, ut collocata, ut figurata. Hæc partitio Quintiliani est, in qua consideremus quænam dialectica teneatur. Primúm enim latini & emendati sermonis elegantia rhetoricæ nihil est, grãmaticæ tota est: ut enim nullus barbarismus, nullus solœcismus insit, grãmaticæ virtus est. Itaque hæc tam multa in hac partitione redundant, & dialecticã nullam hic esse demonstrãt: quia cúm de rhetorica elocutione disputes, nõ erit profectó verum grãmaticas res admiscere. Quod Quintilianus
„ nescio quo modo confitetur cúm ait, Sed ea quæ
„ de ratione latiné atque emendaté loquendi fue-
„ rint dicẽda, in libro primo, cúm de grammatica
„ loqueremur, executi sumus. Verúm hic Quintilianus idẽ est qui adhuc fuit, sine dialectico con-
„ silio, sine syllogismo, sine judicio. Verúm (ait) il-
„ lic tantúm ne vitiosa essent pręcepimus, hic non
„ alienũ est admonere, ut sint quamminimé pere-
„ grina & externa. At Quintiliane, non eadem solúm libro primo tradidisti, cúm de grãmatica diceres, quæ hoc libro repetis, sed etiã longé quám hic plura: & te valde tamen in tanta cumulandi diligentia demonstras obliviosum & immemorem, atque, quod arguo, dialecticę expertem. De perspicuitate rerum & decoro idem sentiendúm

est:

eſt: Rhetoricæ enim (quæ in verborũ elocutione & actione tota poſita eſt) feré nihil habent. Secundo capite perſpicuitas informatur ex verbis propriis: proprietas autẽ admodum ridiculé dividitur in modos octo. Omnis ſignificatio verbi propria eſt, aut mutata aliquo genere tropi per metonymiam, ironiam, metaphoram, ſynecdochen, ut poſtea declarabo. Itaque ſi veré ſtatuere volumus, unica proprietatis in verbo eſt ratio, unicus eſt modus. At Quintilianus ait primó dici propria, quorũ prima hæc intelligentia & ſignificatio fuerit: quod eſt verũ. Secundo modo dicitur proprium, ait, inter plura quæ ſint ejuſdem nominis, id unde cętera ducta ſint. At Quintiliane, hic ſecundus modus á primo diverſus nõ eſt. Omnis dictio proprié aliquid ſignificat: ſignificatio tamen hæc ſæpe ad aliam rem ſignificandũ aliquo tropo mutatur. Id veró unde cętera ducta ſunt, proprium ſolũ eſt, cætera τροπικῶς uſurpata. Ergo dialectica luce adhibita vides ſecundum iſtum proprietatis modum á primo nõ differre. Tertius eſt modus, cúm res cõmunis pluribus in uno aliquo habet nomẽ eximium. At Quintiliane, ſynecdoche eſt hic modus proprietatis: quoties enim ex genere ſpecies ſignificatur, ſynecdoche poſtea á te definitur. Cur igitur tropus iſto loco turbatur, ac non potiús in troporũ doctrina docetur modificatas ſignificationes, ſi id opus eſſet, etiá proprias eſſe? Quartus modus eſt,

Perſpicuitatis vitioſa partitio.

cúm quod cõmune eſt aliis nomen,alicui rei peculiariter tribuitur. Hic error nõ ſimilis eſt proximo,ſed idem cũ eo plané.Quintus modus eſt, quo nihil eſt ſignificantius. At id aliquando proprium nomẽ eſt,ut á primo modo nihil differat, aliquando modificatũ,& hic nihil docet. Sextus modus proprietatis in his quę bene trãſlata ſunt. At cur hic de metaphora potiùs iſta conturbantur,quám docentur proprio & legitimo troporũ loco? Septimus modus eſt in his quę ſunt in quoque præcipua: at id interim proprium verbũ eſt, ut hic modus cum primo cõſentiat,interim modificatum eſt. Octavus modus,cúm verba plus ſignificant quám eloquuntur: emphaſin tamen mavult Quintilianus appellare. Atq; hæc genera proprietatis facta ſunt octo,quæ in rhetorica bene tradita nulla omnino eſſent.In qua tantúm ſpectatur elocutio troporum & figurarum,actio vocis & geſtus. Quintilianus autem ex duobus ſignificationũ generibus,propriarum & modificatarum, fecit genera propriarũ octo,tam ſubtiliter & acuté,ut ſecundum genus nihil differat á primo,octavũ á Quintiliano ipſo rejiciatur, tertium,quartum,ſextum ſint tropi ſynecdoche & metaphora, quintum & ſeptimũ primo genere, aut tropo aliquo contineantur. Et hic curam & ſolicitudinem in cõgerendis rebus video,dialecticũ judicium, dialecticum ſyllogiſmũ nullum video. Prætermitto permulta falſa,permulta inepta,

epta,quia sit infinitũ singula persequi. Opponit Quintilianus obscuritatem perspicuitati,& ejus modos alios in singulis, alios in conjunctis verbis exponit. At Quintiliane,quám obliviosus es, quám valde es immemor tui? Partitus es elocutionẽ ex verbis singulis & conjunctis:in singulis perspicua collocasti At nunc etiam in cõjunctis eorum doctrinã permisces, & teipsum valde in definiendis artibus & distinguendis perturbatũ esse demonstras. Similis est inconstantia & confusio tertio capite de ornatu, ubi procemium est sua longitudine ineptissimũ. Ornatus doctrina tandem sequitur in singulis & cõjunctis verbis, cúm tamẽ in prima partitione in singulis tantúm verbis ornatus á Quintiliano positus sit:& istam constantiam dialecticam primúm deprehendo: Ornatus,ait antea,totus in singulis verbis. Deinde,ornatus duo genera,alterum in singulis,alterum in conjunctis. Singula trifariam partitur ut propria sint,aut ficta,aut translata. At Quintilianus antea subjecit verborum proprietati translationem,nunc eandem tanquã distinctam á proprietate separat: de novitate verborum repetit quædam libro primo confusa: de translatis hic nullum verbũ facit. Ita Quintiliani doctrina de verborum singulorũ ornatu concluditur,ut magnifica nobis promittantur,promissa ipsa nulla fiant. Conjunctorum verborum ornatus pari,vel multó etiam majore cõfusione explicatur. Divi-

Ornatus vitiosa doctrina.

ditur primúm bifariam, quã concipiamus elocutionem, quã efferamus. Illic conſiderandum eſſe dicit, quid augere, quid minuere velimus, ubi tota dialectica rhetoricaque cõprehenditur, ne nihil agere doctorem tantum judicemus: hic veró quibus tropis, figuris, ſentẽtiis, numeris utamur: ubi tota dialectica rurſum in ſentẽtiis, & elocutio ex tropis & figuris & numeris miſcetur: tam egregié Quintilianus partitur hanc doctrinam, ut quicquid illi venerit in buccam, id effuderit, dialectici ſalis ne micam quidẽ adhibuerit. Atq; quod multó abſurdius eſt, neutram propoſitarũ partium exequitur, ſed vitiorũ neſcio quas ſordes á grammaticis undique corradit, & in cultu (quẽ á duabus illis partibus diverſum facit) reliquam tanti capitis loquacitatem conſumit, ubi ſtatuit illuſtrationẽ: quam tamen figuram nono libro facit, nec intelligit hanc illuſtrationẽ ſeparati præcepti nihil habere, ſed ex omnibus & inventionis & diſpoſitionis & elocutionis partibus fieri poſſe: & omnia illuſtrationis exempla, quæ hic adhibet Quintilianus, ſunt ex effectis, adjunctis, comparatis, in quibus tam cæcus eſt, tam á dialecticis inops & deſtitutus, ut artẽ exemplorum, quibus utitur, non intelligat, quinetiam aliud genus pro alio proponat, ut pro Archia, ubi collatio minorum eſt, ſimilitudinẽ eſſe putat hoc loco, Saxa & ſolitudines voci reſpondent, beſtiæ ſæpe immanes cantu flectuntur atq; con-

Quintilianus artem exemplorum non intelligit.

conſiſtunt, nos inſtituti rebus optimis nõ poëtarum voce moveamur? Subjicit illuſtrationi βραχυλογίαν, cujus hoc exemplũ quod ponit (Mithridates corpore ingenti perinde armatus) non intelligit ſimilitudinem eſſe, quam tamen illuſtrationi proximo modo ſubjecerat: Subjicit illuſtrationi rurſus Emphaſin, cujus partem admodum ridiculé figuram, reticentiam, facit. Poſtremó quicquid poteſt huc undique adgregat ἀφέλειαν, δείνωσιν, φαντασίαν, ἐξεργασίαν, ἐπεξεργασίαν, ἐνέργειαν, non modó ſine arte, ſed omnino ſine ulla artis ſpecie: cujuſmodi capita duo proxima ſunt de amplificatione & de ſententiarũ generibus, quorum capitũ artem nullam omnino Quintilianus intelligit. Pręcipit hoc libro de elocutione, at iſta genera amplificationũ & ſententiarum non elocutione verborũ, ſed rerum inventione fiunt: & amplificationũ genera, quę diverſa Quintilianus putat, eadem feré ſunt. Primũ enim & ſecundum ex uno loco cõparationis oriuntur. Incrementũ ſiquidem, cúm ex minoribus aſcendis ad majora, comparatio eſt, cujus tamẽ artem Quintilianus ab increméti arte diverſam putat. Ratiocinatio & congeries artis certæ nihil habent poſſunt ex omnibus argumentorum generibus accipi. Sententiarũ autem genera, quę Quintilianus recenſet, ſunt ex cõtrariis, cõparatis, aut figura aliqua, at ſine arte ulla, imó veró cõtra omnem artis rationem cõfuſa. O philoſophi, ô dialectici, & veri

Amplificationum & ſententiarum vitioſa doctrina

rerum judices, cõſiderate quæ ſunt, & cujuſmodi quæ dico, quæ propono: pudet enim me, pudet tam putidam, tam inſulſam loquacitatem, qualis eſt, talem dicere ac demonſtrare, admonere ſatis eſſe exiſtimo. Boni judicis eſt ex legum & juris ſcientia noſſe quibus meritis unaquæque res digna ſit: factũ propono, de qualitate vos ſtatuite. Atque de tribus totius octavi libri partibus duæ integrę quinque capitibus adhuc cõturbatę ſunt ex grammaticis, dialecticis, & rhetoricis quibuſdam, ita tamen ut vel grãmaticæ, vel rhetoricæ, vel dialecticæ artis forma nulla ſit. De rhetorica elocutione pollicetur Quintilianus præcepta ſe traditurum, at de troporum & figurarũ (quibus tota ars elocutionis bene deſcripta cõtinetur) arte nihil eſt inſtitutum. Reliquo libro octavo troporum doctrinã nobis Quintilianus pollicetur. Nanque tropum definit initio & partitur & dialecticæ methodi viam ſcilicet aliquãdo ſequitur. Verúm ſi recté judicare volumus, nihil accuraté definit, nihil acuté partitur, nihil via & ordine diſponit. Tropus (ait) eſt mutatio verbi vel ſermonis á propria ſignificatione in aliam cum virtute. At tropus in ſingulis verbis totus eſt, cũ ſermone conjunctum nihil habet. Nam cúm formę orationis mutantur, figurę ſunt, nõ tropi: & quas ſermonis mutationes Quintilianus putat tropos eſſe, docebo ſuo loco tropos nõ eſſe. Quare falſa eſt primúm iſta definitio. Quintilianus troporũ ge-

Tropi definitio vitioſa.

genera duodecim facit, metaphoram, ſynecdochen, metonymiam, antonomaſiam, onomatopœiam, catachreſin, metalepſin, epitheton, allegoriam, periphraſim, hyperbaton, hyperbolen. At quatuor tantúm ſunt, metonymia, ironia, metaphora, ſynecdoche, ut planum faciam cúm de generibus ſingulis dixero: falſa item eſt Quintiliani hac in parte doctrina, tam excellenté in definiendo, in partiendo dialecticū videmus. Diſſerit primo loco Quintilianus de metaphora, quá non definit: partitur autem ſic, ut prę́ſtiterit non partiri. Itaq; inanes ejus & ridiculas partitiones omittamus, quod aut neceſſitatis, aut ſignificationis, aut decoris gratia adhibetur: quaſi non hęc inter ſe miſceantur, & aliqua ſit metaphora neceſſitatis cauſſa adhibita, non etiam ſignificationis. Addit tamē tribus generibus quartum modum ad vitandam obſcœnitatē, ait: quaſi & hic modus decoris gratia non fiat. Omittamus & aliam inertiæ ſimilis partitionē, quód metaphora ſit ab animali ad animal, ab inanimo ad inanimum, ab animalibus ad inanima, ab inanimis ad animalia: liceat enim partitiones innumerabiles tales confingere, quæ artis utilitatē nullam prorſus habeāt: & cúm metaphora ſimilitudinis pars ſit (metaphora enim tropus eſt ex ſimili ſimile ſignificans) cum inquā ſimilitudinis pars ſit quæ nō ex hoc vel illo rerum genere, ſed ex tota rerū natura ſumi poſſit, tam vanū & inutile eſt inertes

Tropi vitioſa partitio.

Metaphora

ſpecies hic velle conſectari, quám ſiquis docere conaretur unde genus, unde ſpecies, unde contraria, unde denique primi illi dialectici rerum fontes orirentur. Hoc primum tropi genus retineo: tot nugas & ineptias, quot hoc loco Quintilianus collegit, rejicio. Secundũ genus Quintilianus Synecdochen facit, & ejus multa genera recenſet, cúm numerus pro numero, totum pro parte, genus pro ſpecie, antecedentia pro conſequentibus, & contrá ſumuntur: quorum ultimum elocutionis nihil eſt, ut hic,

Synecdoche

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci: argumentũ eſt ex adjũctis, unde meridies & nox appropinquare intelligitur, & Quintilianus hæc intelligit, & ſciens turbat: reliqua non intelligit Quintilianus uno diviſionis genere cõtineri, ut recté Synecdoche definiatur, cúm ex parte totũ cõtrave ſignificatur. Nam & ſpecies pars eſt generis, & genus totũ ſpeciei, & pluralis numerus ſingulari cõparatus totum aliquid eſt parti collatum. Tertiũ tropi genus eſt Quintiliano, metonymia; & definitur nominis pro nomine poſitio, ſed admodũ vitioſé. In omni enim tropo eſt nominis alieni pro nomine proprio poſitio: cujus vis eſt (ait Quintilianus) pro eo quod dicitur, cauſſam propter quã dicitur ponere: at id perpetuum nõ eſt: ſæpe enim tropus hic etiam ex effectis cauſſas, non ſolúm ex cauſſis effecta, itemꝗ ex ſubjectis adjuncta, contráve ſignificat. Atque ut

Metonymia

in-

intelligi possit quám sit ista iners & cõfusa tropo rum ars, exempla Quintiliani ad hos quatuor locos referã. Ex caussis effecta significãtur, cúm dicitur, Ceres & Bacchus pro frugibus & vino. nã dii illi earum rerũ inventores & authores finguntur. Contrá ex effectis caussæ significãtur, ut pallida mors, tristis senectus: ideo enim & pallida & tristis, non quia sit, sed quia faciat: ex subjectis adjuncta, ut bene moratas urbes, pro ciuibus: & homines devorari, cúm eorũ patrimoniũ consumitur: deniq; quoties cõtinens pro cõtento, possessor pro re possessa, dominos pro subditis dicimus. Cõtrá veró ex adjunctis subjecta, ut sacrilegium pro sacrilego, audaciã pro audaci. Quare omnis hujus tropi confusio tollitur una ista vera definitione, Metonymia, est tropus ex caussis effecta, subjectis adjuncta, cõtrave significãs. Quęrit autẽ Quintilianus similitudinẽ quandã inter synecdochen & metonymiã, sed fallitur. Itaq; in hoc genere veram doctrinã retineo, & artificiosẽ cõpono, tenebras tollo. Quartũ gen⁹ tropi Quintilianus antonomasiã facit & definit, quę aliquid ꝓ nomine ponit, definitione, tropi ꝓximi definitioni simillima. Cõvenit enim tropis omnib⁹ pro nomine proprio aliquid ponere. Hę Quintiliani definitiones sunt ejusmodi, ut nihil definiãt: sed fallitur etiam gravius Quintilianus. Antonomasia enim (quã fingit) aut synecdoche est, ut Pelides, Tydides, pro Achille & Diomede. Generalia

Antonomasia

enim nomina ſunt pro ſpecialibus, aut argumẽtum quoddã,ut definitio Jouis in hoc exemplo,

— divum pater atque hominum rex.

Item definitio Scipionis in hoc exemplo, Everſor Carthaginis & Numantiæ. Itaque tollatur é tropis hoc genus, quod á cæteris nihil habet diverſum,aut tropus omnino non eſt. Onomatopœia quintũ tropi genus eſt Quintiliano,ut mugire,ſibilare,& ſimilia. At mutatio ſignificationis hic nulla eſt: nihil enim aliud ſignificarunt unquam hæc nomina,& hęc prima eſt eorum ſignificatio:nõ eſt igitur illic tropus. Catachreſin ſextũ tropi genus facit Quintilianus,& definit, quæ non habentibus nomẽ ſuum accommodat quod in proximo eſt. Verúm hęc definitio tropis omnibus convenit, & Catachreſis inter tropos ponitur errore eodẽ quo Antonomaſia. Hic tropus incidit in alios,aut omnino tropus non eſt,

Onomatopœia.

Catachreſis.

— equum divina Palladis arte
Ædificant,

metaphora eſt ex ſimili ſimile ſignificans: dura, eſto:at conceſſa tamen:ſic enim dicimus & ædificare naves,& orationẽ exædificare, & ſimilia. At dicatur ſi placet hæc durior metaphora, Catachreſis,nõ recuſo: ſed intelligatur á metaphora genere ipſo nihil differre. Leo pariet,tropus ſatis durus eſt,qualis eſt parẽs pro patre,quia parere fœminæ eſt,tamẽ hoc poſterius valde uſitatum eſt: paricida pro interfectore,pyxis pro pyxide

xide cujusvis materiæ, synecdoche est: species quippe pro genere: dicatur etiam si lubet hæc synecdoche κατακρηστική. Conatur tamẽ Quintilianus metaphorã à Catachresi separare, quod abusio sit ubi nomẽ defuit, translatio ubi aliud fuit. at utrunque falsum est. Metaphora enim necessitatis caussa aliquando adhibetur, ut ipse Quintilianus antea dixit, & Catachresis est aliquãdo, ubi nomen fuit, ut paricida pro interfectore, parẽs pro patre. Tollatur igitur genus hoc, aut metaphoræ & synecdochæ, aut omnino alicui tropo subjiciatur, separata tropi species nulla dicatur. Atque etiã si verè loqui volumus, omnis tropus Catachresis est: non enim sua significatione & propria rem exprimit, sed aliena abutitur. Septimum genus est tropi metalepsis, & definitur quæ ex alio in aliud viam præstat: quæ definitio omnis argumenti cõmunis est, nõ propria hujus tropi: vitiosa igitur. Atque hic tropi nullum omnino genus est, & Quintilianus nullum ejus usum admodũ esse putat. Tollatur igitur, primùm quia nulla significationis mutatio est, nec ideo tropus: deinde quia usum nullum habet. Octavum tropi genus est epithetõ, majore errore huc obtrusum, quàm superiora. Quid enim est tam frequens in epithetis, quàm propria significatio? calidus ignis, bruta terra, lucidus aẽr, humidá aqua. Aliquando autem mutatur significatio, & metaphora est, ut cupiditas effrænata, neq; ideo

Metalepsis.

Epitheton.

tamen nouæ doctrinæ hic quidquã desideratur: neque quia epithetõ est,ideo tropus est,sed quia metaphora,synecdoche,metonymia, aut ironia est. Tollatur igitur ex hac doctrina epitheton.

Allegoria

Nonum tropi genus allegoria est Quintiliano, ac definitur inversio aliud verbis,aliud sensu ostendens,ac etiam interim cõtrarium: prior pars definitionis hujus omnibus tropis convenit: secunda ironiæ propria est. Allegoria autem si fiat ex continuis metaphoris,nõ est novum tropi genus,nõ magis quám si frequens metonymia aut synecdoche continuaretur. Neque enim hic diversa troporũ genera dicerētur,sed multę metonymiæ,multæ synecdochæ:ita illic multæ metaphorę sunto,diversum genus ne esto.Si tamē lubet allegoriã dicere,continuatis in oratione metaphoris,non recuso: sed ne imperité in arte describēda pro genere ponatur quod genus nõ sit,

O navis referent in mare te novi
Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum.

Hic metaphorę multæ sunt:navis pro republica, fluctus maris pro bellis civilibus,portus pro pace. Atque omnes istas metaphoras allegoriam nominemus, genere á metaphora non separemus. Hoc aliquando obscurum est,ænigma dicitur: nomine quidem recté. Ænigma autem Quintilianus allegoriæ speciem esse putat, & falló putat: cúm omnis allegoria ex tropis sit, æni-

Ænigma

ænigmata multa ſint ſine tropis, ut hæc, quæ falſó inter tropos recenſet Quintilianus,

Dic quib⁹ in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Treis pateat cæli ſpatium non amplius ulnas.

Omnia enim propriis verbis nullis modificatis in hoc ænigmate explicantur. Et ex omnibus artibus licet ignaris & imperitis artiũ tales obſcuras ſententias proponere, ubi tropi nihil omnino ſit. Allegoriam credit etiam Quintilianus aliquando ſine tropis eſſe, ut apud Virgilium,

Certé equidem audierã, quá ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Vſq; ad aquã, & veteris jã fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrũ ſervaſſe Menalcam.

Quod ſi verũ eſſet, certé tropus nullus eſſet, quia non eſſet mutatio verbi á propria ſignificatione. At metaphora eſt in verbo (Menalcas) quo pro paſtore ſignificatur Virgilius: allegoria autem nulla hic eſt, ſed hiſtoria vera verbis ſimplicibus narratur. Subjicit Quintilianus allegoriæ ironiam, in quo labitur. Ironia enim ipſa tropi genus eſt ſeparatum. In omni allegoria ſignificatur ex ſimili ſimile: in ironia ſignificatur ex contrario contrarium. Subjicit errore multó majore, σαρκασμὸν, ἀςεισμὸν, ἀντίφρασιν, παροιμίαν, μυκτηρισμόν. Neque enim tropi hic quidquã eſt, cúm verbis propriis hæc omnia decidi poſſint. Decimum tropi genus periphraſin Quintilianus facit. At periphraſis omnibus propriis verbis effici poteſt: nec *Periphraſis*

idcirco tropus ullus eſt omnino, ſed argumenti genus ex dialectico definitionis loco. Vndecimū genus hyperbatō facit Quintilianus, in quo cúm ſignificationis nulla mutatio ſit, nullus etiā tropus erit: & ſiquid in rhetorica elocutione de hyperbato dici poteſt, in compoſitione cōmodiſſimé dicetur, cujus gratia verba alia differēda, alia præponenda ſunt. Duodecimū genus & poſtremum hyperbolen facit Quintilianus, quæ ſi in verbo eſt, metaphora quidem feré eſt, ſignificans ex ſimili ſimile: ſæpe etiā metonymia: ſed in quo etiam majus incluſum eſt, ſi res amplificatur, ut volitare gloriæ cupiditate, ut ſcelus pro ſcelerato: aut minus ſi extenuatur, ut veri ac fortis tribuni plebis ſtridorem perferre nō poſſit. Hyperbole autem ſi in verbo nō eſt, ex omnibus argumētis accipi poteſt, & ideo tropus nō eſt. Quamobrem ex duodecim generibus á Quintiliano in hac doctrina confuſis, antonomaſia, onomatopœia, metalepſis, epitheton, allegoriæ tot ſpecies (ironia excepta) periphraſis, hyperbatō, & extra ſingula verba hyperbolæ tropi non ſunt. Neque hic Quintiliani diligentiam deſidero, qui pro paucis generibus troporū, tot nugarum genera cumularit, ſed judicium & prudentiam deſidero: qui ſi hunc unum ſyllogiſmum conficere potuiſſet, nunquam tam multa confudiſſet:

Hyperbaton.

Tropus omnis eſt mutatio ſignificationis:

Antonomaſia, onomatopœia, metalepſis, epithe-

theton,tot allegoriæ præter ironiā,species,periphrasis,hyperbaton,hyperbole extra singula verba,significationis mutatio nulla est:

Quare tropus non est.

Si inquā,Quintilianus ex definitione sua cōclusionem hanc efficere potuisset, nunquā in istam ignaviam atq; inertiam incidisset. At dialectica (quā suis scriptis tantopere confudit) vehemēter illi defuit. Atque etiam ut intelligi certius possit, quatuor esse tātúm troporū genera,metonymiā, ironiā,metaphorā synecdochē,caussā planius & apertius ex locis dialecticę invētionis explicabo.

Cur tantúm tropi quatuor

Omnis mutatio proprię significationis ex caussis ad effecta, subjectis ad adjuncta, oppositis ad opposita, comparatis ad comparata, toto ad partem, contrave,est metonymia, ironia, metaphora, synecdoche.

Metonymia enim est mutatio significationis ex caussis ad effecta, ex subjectis ad adjuncta, contrave: Ironia ex oppositis ad opposita: metaphora ex comparatis ad comparata: synecdoche ex toto ad partem,contrave.

Omnis auté tropus est mutatio propriæ significationis in verbo ex caussis ad effecta,subjectis ad adjuncta oppositis ad opposita,cōparatis ad cōparata,toto ad partem,contrave.

Nam reliqua rerū (quę videntur significari posse dictione simplici) genera nihil habēt ab illis distinctū.Nam conjugata & notatio circunstantię

ſunt nominis,nõ rei ſignificatæ. Definitio & teſtimonium ſimplici dictione non ſignificantur:

Omnis itaque tropus eſt metonymia, ironia, metaphora, ſynecdoche.

In nonum librum.

De differentia tropi & figuræ ex nono libro.

Veruntamẽ fallor fortaſſe,& incõſyderato inveſtigandæ veritatis ſtudio inductus longius progredior,quám fines dialectici ſyncerique judicii poſtulent. Troporũ genera Quintilianus duodecim fecit: ego duntaxat quatuor inſtituo: antonomaſiam, metalepſin,epitheton, allegoriæ tot (excepta ironia) ſpecies,hyperbaton,in conjunctis verbis,hyperbolen tropos eſſe nõ puto: quia in his á ſignificatione propria dictio nulla neceſſarió mutetur. At Quintilianus tropũ diſtinguit initio noni libri á figura,idque tam ſapienter,ut omnes troporum propoſitæ ſpecies retineantur. Tropus eſt dictio ab eo loco in quo propria eſt, tranſlata in eum in quo propria nõ eſt,ait: figura eſt conformatio quędam orationis remota á cõmuni,& primúm ſe offerente ratione. Hęc tropi & figurę differẽtia eſt á Quintiliano poſita:vera, certa,neceſſaria,fateor. Ornatus enim elocutionis,eſt mutatio dicendi á proprio & vulgari modo ad elegantiorẽ quendam & præſtantiorẽ:iſq; duplex eſt in uno verbo tropus,in oratiõe figura dicitur:hoc veriſſimũ diſcrimẽ eſt. Verúm Quintilianus in hac tam vera ſententia cõſtanter permanere non poterit. Iſtũ diſcriminis ſyllogiſmũ, iſtud tam firmum judicium captione neſcio qua

mox

mox inducit. Syllogism⁹enim discriminis ita est,

Tropus est mutatio dictionis:

Figura non est mutatio dictionis,quia est orationis mutatio:

Figura igitur non est tropus.

Verius, inquam, hoc syllogismo & constantius nihil esse poterát. Quid igitur Quintilianus? Hunc syllogismum captiosé pauló secus repetit,& plurali numero sophisma instituit. Definit pauló anté tropum, dictionem translatam á proprio loco: Vidit igitur antonomasiam,allegoriam, hyperbolen plerunque, periphrasim in dictione singulari non esse. Aliter igitur loqui instituit,& ita ratiocinatur,

In tropis ponuntur verba alia pro aliis:

In figuris non ponuntur verba alia pro aliis: nam propriis verbis figura fieri potest:

Figuræ igitur tropi non sunt.

Propositionem inductione conficit:

In tropis ponuntur verba alia pro aliis: ut in metaphora, metonymia, antonomasia. At Quintiliane quid agis? hæc antonomasia nõ est dictio translata á proprio loco,ut eloquétiæ Romanæ parens pro Cicerone,

— divum pater atque hominum rex,

pro Jove: oratio enim nõ est dictio: Tropus igitur nõ est. Tum veró Quintiliani captioso isto & posteriore syllogismo Quintilianũ convincá: assumit enim in figuris nòn poni verba alia pro aliis,

quia omnia propria possint esse. At in illa Quintiliani antonomasia (eversor Carthaginis atque Numantię) omnia propriis verbis exposita sunt. Quare utroque Quintiliani syllogismo antonomasiam é troporum genere secernam. Sed reliquam istam inductioně videamus, quemadmodum in tropis ponantur verba alia pro aliis. Metalepsis si verbum pro verbo ponat, metonymia, ironia, metaphora, aut synecdoche est. De catachresi & allegoria satis diximus, quomodo tropis subjicerentur. Onomatopœia pro alio ponitur (ait Quintilianus) quo usuri fueramus, si illud nõ fingeremus. At quibus verbis, ô Quintiliane, uteremur in affectionibus animalium propriis exponendis, si ista non fingeremus, ridere, ululare, boare? Cujusmodi igitur ista est ratio, & quám á dialectico judicio inops & aliena? Periphrasis utitur pluribus pro uno (ait Quintilianus) ergo tropus est. Quid est? quomodo hic Quintiliane judicas? quám longé á definitione tua discrepas? At longé aliter concludo & judico, longé alium syllogismum conficio:

Omnis tropus est dictio á significatiõe mutata:
Periphrasis nõ est dictio á significatiõe mutata:
Non est igitur tropus.

Cõsidera Quintiliane, quám illa tua fallax, quám sit ista constans & firma conclusio. Epitheton (ais) conjunctione Antonomasiæ fit tropus. At nec Antonomasia, nec Epithetõ tropus est: utere

tuo

tuo adversus te judicio, utere tuo syllogismo:

Tropus est dictio mutata á significatione:
Epitheton sæpe proprium est, nec mutatam habet significationem:
Epitheton igitur tropus non est.

Atque hoc syllogismo omnes falsas troporũ species á Quintiliano in hac doctrina cõfusas tollo & abjicio. Laborat tamen Quintilianus in hoc primo noni libri capite vehementer: quæstiones sibi objicit, quas dissolvere non potest: vult rhetorum Græcorum & Latinorum opiniones retinere: videt tamen definitionibus exempla non congruere: tandem Gordium hunc nodum, quẽ solvere non potest, quasi frangit. Figuræ, inquit, « & tropi nomine sæpe eadem sunt, & habẽt valde « scrupulosam disputationẽ, sed ea nihil pertinent « ad præsens institutum. Imò veró ô Quintiliane, « nomine & definitione, & genere omnino distinguuntur tropus & figura: & si verum sequi potuisses, nunquã tam ambitiosè diligens videri voluisses: non esset ista scrupulosa tua disputatio. Significationes figuræ & definitiones varias Quintilianus colligit. At unica vera & propria & perspicua definitio pro tot nugis satis esset. Figurarum genera duo facit: reprehendit eos qui pauciora, & qui plura genera facerẽt. Vtinam scholastica ista vanitas tibi pauló remissiús Quintiliane placuisset: Artes constare debent utilium & constantium institutionũ traditione, non omnes

Ciceronis in figuris incõstantia.

hominũ errores & vitia colligere. Quæris deinde qui numerus cuique subjiciatur: Duos ad verbum Ciceronis magnos locos recitas inter se etiam dissidentes. Oratorio enim tertio quadraginta tres verborũ figuræ á Cicerone efficiuntur: in Oratore tamen tantúm ab eodẽ septendecim ponuntur. Figuræ sententiarũ illic quadraginta octo, hic quadraginta quinque. Verúm quid citatus hic Cicero doctrinę nobis adfert, incõstans præsertim & á seipso dissentiẽs? Excusandus credo tibi Cicero fuit, quia tu ab eo dissẽsurus esses, At Quintiliane, quomodo seipsum Cicero in Oratore excusavit, cúm á se Oratorio tertio dissentiret? Quám veró non decet Quintiliane in arte describenda errorem cujusquã & falsam opinionem defendere, ut veritatem interim deseras & prodas? ut discipulos (quos instituẽdos suscipis) fallas & decipias? Reprehendis rhetoras quosdã, qui figuras affectus esse dicerent: hoc item dicit Cicero, cúm figuras facit, iracundiam, execrationem, conciliationẽ. Cicero tamen tibi peccasse nihil videtur: vetat enim tanti hominis, opinor, authoritas id liberé profiteri. O judicẽ verecundum & humanũ! At mallem dialecticũ, mallem cõstantem, mallem verum. Secundo capite sententiarũ figuræ tractantur á Quintiliano: figura tamen sententiæ quid sit, nõ definitur. Est autem in absoluta sententia totius orationis conformatio, & ideo mutatis verbis etiam manet: ejus genera

nera certa quidem nulla adhuc novi: cõmuniones tamen quędam ipſarum inter ſe figurarũ notari poſſunt. In interrogatione enim & reſpõſione ſunt permultę (Interrogationẽ illam dico, qua petitur aliquid & quæritur) in interrogatione igitur ſolúm, qua petitur aliquid, eſt optatio, deprecatio, addubitatio, cõmunicatio. In reſpõſione permiſſio, cõceſſio continetur: in utroque genere prolepſis & ſubjectio: in fictione proſopopœia: in abruptione digreſſio, averſio, reticentia, correctio: in amplificatione exclamatio, ſuſtentatio, licentia. Ita ſpecies artis adumbrata quædã in hac doctrina diceretur. At Quintilianus non definit figuram ſententiæ, non partitur: ſed ſuo more, ut ſuperiora, ita ſequẽtia hæc permiſcet & confundit. Numerat in figuris interrogationem & reſponſionẽ, & affectibus diſtinguit: cúm tamẽ nec interrogatio, nec reſponſio, nec affectus ipſe figura ex ſeſe ſit, quamvis in his figuræ quædam notẽtur. Poſſunt enim hæc omnia eſſe ἀσχήματα; id eſt recta & ſine figura. Subjectionem Quintilianus vocat, cúm nobis ipſis reſpondemus, á qua putat prolepſim genere diverſam eſſe: at fallitur, quia in omni prolepſi eſt interrogatio quædã & interrogationis reſponſio, quę ſubjectio eſt. Nõ perſequar fictos á Quintiliano prolepſis modos, quales licet innumerabiles in omnibus figuris fingere, ſed ſine doctrina, ſine uſu. Miſcet hic etiam correctionẽ: ut, Quanquã illa

Figurarum quædam artificioſa deſcriptio.

Interrogatio et reſponſio.

Subjectio.

Correctio.

non pœna,sed prohibitio sceleris fuit. At correctionis alia ratio est,& á prolepsi distincta.Similis est error in addubitatione,communicatione, permissione,cōcessione:illæ enim duæ primæ figuræ in interrogatione,duæ secundæ in responsione perpetuó sunt. Addubitādo enim & communicando quęrimus utiq; aliquid,& rogamus: in permissione & cōcessione quasi quæsitum aliquid sit & rogatū,ita respondendo permittimus & concedimus.Sunt item in quærendi quodam & rogandi genere optatio & deprecatio,de quibus nullum verbū Quintilianus facit. Sustentatio sicut & exclamatio & licentia, figuræ in amplificatione semper occupatæ sunt. At duas postremas tollit Quintilianus é figurarū genere & numero. At quia formæ sunt dicendi á cōmuni & vulgari cōnsuetudine remotæ, figuræ sané erunt. Huc aggregat sine nomine figuras augēdis affectibus accōmodatas. At nec affectus,nec simulatio figura est: Irōnia enim tropus est,nō figura. Est enim mutatio significationis ab opposito ad oppositū,vel in his exemplis quę recenset in his figuris Quintilianus. A quo repudiatus,ad sodalem tuum virum optimū M.Marcellum demigrasti.Ironia est in solo verbo(optimū)omnibus his verbis,& deinceps in prima Ciceronis oratione adversus Catilinā, unde hoc exemplum sumptū est,Ironię aliæ cōtinuantur:Quē tu videlicet &ad custodiendum te diligentissimū,& ad vin-

Addubitatio. Cōmunicatio. Permissio. Concessio. Sustentatio. Exclamatio. Ironia.

vindicandum,fortissimũ fore putasti. Quinetiã in aliis exemplis idẽ est:ut pro Sylla,Nisi paucos fuisse arbitramini,qui conari aut sperare possent se tantũ imperium posse delere. Ironia enim est in verbo(paucos)possunt autẽ ironiæ multæ cõjungi: ut in Clodium,Integritas tua te purgavit, mihi crede,pudor eripuit,vita anteacta servavit: & tamen tropi multi sunt,ut in allegoria,non figura una. In abruptione figuræ sunt,digressio,aversio,reticentia,correctio. At correctionis separatim(ut dixi)mentionem nullam Quintilianus facit.Illustrationẽ figuram putat,initio tamẽ capitis hujus in Cicerone figuram nõ putaverat, cúm Ciceroniana illa lumina numeraret, quæ ipse figurás non censeret.Figura veró non est,sed potest ex omnibus & argumentis & figuris fieri. Concessionẽ,confessionem,consensionẽ tres figuras Quintilianus genere distinctas arbitratur: ego genus unum,duo summúm puto,& concessioni valde finitimã esse confessionẽ video. Contrá ἠθοποιΐαν separat á prosopopœia Quintilianus. At separari nullo modo potest.Corrollariũ veró tanti capitis (quo de figuris sententiarũ dicitur) in Emphasi oratione longissima consumptũ est, quæ est,cúm ex aliquo dicto latens aliquid eruitur. At hoc Quintiliane ratiocinationis cujusdã & conclusionis est,figuræ nihil. neque enim est nova orationis forma, sed vis quædã cogitationis solers &acuta. Atq; hoc genus,ut ex Quinti-

Illustratio.

Concessio.
Confessio.
Consensio.

Emphasis.

liani verbis constat, in scholis rhetorũ tum maximé ferebatur. Tandé veró ne negligens videretur Quintilianus fuisse, aut nõ omnes ineptias hominũ in has institutiones contulisse, præter figuras probatas, & præter Ciceronis figuras iam memoratas, colligit tres & quadraginta novas figuras. Quamobrẽ? ne ut judicium & prudentiã locis omnibus á Quintiliano, sic diligentiam requirere possemus. Laboravit, investigavit, legit, animadvertit, cumulavit denique quãplurima: at bona, utilia, vera, propria judicare & secernere non potuit: initio libri hujus tropũ á figura separare nõ potuit: imó veró non potest hic figuram definire, nõ potest figuras á nõ figuris sejungere. Instrumẽto uno Quintilianus caruit ad artis institutioné, maximé tamé necessario: syllogismus, syllogismus inquã, imó veró etiam methodus ei valde vehementerque defuit. Versatus sit in foro tot annos, in ludo juventutem exercuerit: at docendi artem non tenuit: aut certé in his libris nõ adhibuit. Veruntamen figuræ verborum reliquę sunt, & magis etiam confusæ, quám sententiarũ figuræ fuerũt: ad eas igitur accedamus. In his veró tantam confusionem nõ apud Quintilianum solúm, sed omnes rhetoras video, ut major nulla adhuc fuerit. Nihil est arte tractatum, nõ definita in universum verborum figura, non generum distributio facta, multæ pro figuris non figuræ sunt admistæ: exemplis species eædem, tanquam

Figuræ verborum.

ta-

tamen diversæ sunt distinctæ: denique, quod caput confusionis est non modicũ, figuræ nominibus inter se apud artis hujus authores tã confusæ sunt, ut aliç aliarũ nominibus plerunque sint appellatç. Sed nunc de Quintiliano, qui tertii capitis initio dicit figuras sæpe mutari, quod verum esto: tum veró quale est, quod Quintilianus ait ad hanc probationem: *Veteres*, ait, & præcipué " Cicero, dicebant invidere hanc rem: nõ huic rei. " At Quintiliane, nõ solúm isto modo Cicero nõ loquitur, sed malé etiam Latiné ab Actio carmẽ illud conversum profitetur in Tusculanis,

Florem liberum quisnam invidit meum?

Atque hic locus admonere nos potest, quám negligẽter in Ciceronis lectione sit rhetor iste versatus, qui non modó Ciceronis dictionẽ & phrasim imitandam sibi nullã proposuit, sed nec observavit quidem, aut animadvertit qualis esset. Duo genera figurarũ in verbis Quintilianus deinde facit, grammaticũ & rhetoricum: nec usquã meminit ejus quæstionis, quã explicandam suscepit. Rhetoricas institutiones suas appellat: at debuit appellare grãmadialectoricas, quia in his grãmatica, dialectica, rhetorica confunduntur. Doceat enim grãmaticus grammaticas, rhetor rhetoricas figuras: non misceantur in rhetoricis grammaticæ: & aliquando tollatur bella ista defensio, Necessarius est usus harum figurarũ oratori, propterea hic traduntur: potest enim

Quintilianus Ciceronianæ dictionis ignarus.

orator etiam his uti, cúm á grãmaticis didicerit: sed tamen quæ sunt hæ grammaticorum figuræ, quas hic sibi describẽdas Quintilianus existimavit? In his enim tam malum grammaticũ Quintilianũ fuisse convincam, quám malum rhetorẽ esse adhuc docui. Metaplasmi feré vocantur á grammaticis, quando in oratione genus generi, numerus numero non respondet: partes alię pro aliis ponũtur. In quo denuó Quintilianus indicat non modó Ciceronis, sed nullius laudati authoris phrasim sibi propositã fuisse. Facere cõtu„ meliam á Cicerone reprehẽdi notum est (ait) af„ fici enim contumelia dicebant. Verúm Quintiliane, Plautus & Terentius facere contumeliam ante Ciceronẽ dixerunt: Tu contumeliam alteri facias, tibi nõ dicatur, (ait ille) Hic autẽ, Tu novo modo ei faceres cõtumelias: Quare latiné dicebatur, cõtumeliam facere: & in reprehẽdendo Antonio cupiditas pauló longius Ciceronẽ provexit. Atq; etiam in excusando Cicerone Quintilianus fortasse labitur: Ciceronis enim oratio frequentissima est, cõtumeliam alicui imponere, & intorquere, in aliquẽ jacere, aliquẽ contumelia vexare. Plauti etiam & Livii oratio est contumeliã dicere. At illud Quintiliani, Afficere cõtumelia, si quis observaverit, adnotato. Ergo Quintilianus in elocutionis & phrasis genere rursum labitur. Similes deinde Quintiliani lapsus sunt: ut vetustatis obsoletę exempla notat in Virgilio,

Cicero in reprehendenda Antonii oratione lapsus.

Vel

Vel cúm ſe pavidum contra mea jurgia jactat.
Progeniē ſedenim Trojano á ſanguine duci.
Quaſi veró non ſimiliter etiam utroque Cicero, venuſté ſcilicet & uſitaté ſit uſus, Vel quod eſt in eodem decreto ſcriptū (ait pro Flacco) Sed enim non ſolúm ingenii, ſed etiā naturæ atque virtutis (ait pro Archia). Immiſcet deinde Quintilianus inter figuras grāmaticas de figuris ſententiarum Apoſtrophen, quæ tamen antea tradita ſuo loco inter figuras ſententiarū fuerat. Atque totus hic de grāmaticis figuris tam confuſus locus, Quintiliani dialecticā valde demonſtrat. Redit deinde á figuris grāmaticis ad rhetoricas figuras Primum earū genus facit per adjectionē, & figuras enumerat repetitionis ſine nominibus, ἐπίζευξιν, ἐπανάληψιν, ἀναδίπλωσιν, ἐπάνοδον, ἀναφορὰν, ἐπιστροφὴν, συμπλοκὴν: ſic enim quidam nominant: cōfundit inter eas πολύπτωτον, & gradationem, quæ duæ commutationē habent: non adjectionem & aſyndeton, quæ detrectationē habet, non adjectionem: cōturbat etiam multa de congerie, quā μεταβολὴν vocat, & de diſſipatione, de ſynonymia verborū & ſententiarū: quę figuræ ſpeciem per ſe nullam obtinent. Secundū deinde genus ſequitur, quod detractione fieri Quintilianus dicit: in quo ſpecies quinque enumerat, ἔλλειψιν, quę metaplaſmus eſt in poëtis magis aliquando permiſſus, quám unquam ulla in oratione laudatus, tantum abeſt ut figura ſit. Aſyndeton, & συνεζευγμένον gramma-

ticæ magis,quám rhetoricę figuræ adduntur. Tũ συνοικείωσις, & παραδιαστολὴ, quarũ illa res contrarias conjungit,hæc ſimiles diſcernit:quod elocutionis nihil eſt omnino,nec ideo figuræ quicquam. Tertium genus triplex additur ex ſimilibus, paribus,contrariis. At tota ratio contrariorũ argumẽti eſt,elocutionis nihil eſt,ideoque figura eſſe non poteſt. In primo ſimiliũ genere,προσωνομασίαν figurã facit ex eo ſchemate quod antea πολύπτωτον appellavit: ut mulier rerum omniũ imperita,in omnibus rebus infœlix. Hæc enim caſuum varietas πολύπτωτον eſt. παρωνομασίαν pro correctione itẽ hic confundit:ut quę lex privatis hominibus lex eſſe non videatur. Miſcet etiam ἀντανάκλασιν, ut filius ad patrem, Nõ expecto pater mortem tuam. Et pater cõtrá filio, Imó rogo expectes: ubi figura nulla eſt,ſed ſarcaſmus ex ambigua verbi ſignificatione. Illic enim expectare ſignificat deſiderare,hic veró præſtolari. Atq; his duobus nominibus τῆς προσωνομασίας καὶ παρωνομασίας, cúm nihil ſignificetur, niſi figura ea in qua verbum paululum immutatum atque deflexum varia ſignificatione uſurpetur: ut, Non emiſſus,ſed immiſſus: non orator,ſed orator,quæ breviter & perſpicué poſſet explicari,cúm,inquam,nihil aliud ſignificetur, hic tamẽ longiſſima oratio & ineptiſſima ducitur,ut nihil tamen novi doceatur. Quatuor deinde ſimiliũ genera á Quintiliano proponuntur, πάρισον, ὁμοιοτέλευτον, ὁμοιόπτωτον, ἰσόκωλον, cúm primúm

mum & quartū idem sit, & utrunque fiat é paribus membris, nec quicquā differant. ὁμοιοτέλευτον etiam falsó putat Quintilianus esse in his exemplis, Vicit pudorē libido, timorem audacia, rationem amentia. nisi forté in duobus postremis membris. Postremā é figuris verborū facit ἀντίθετον, in eoque fallitur: argumentum enim figura non est, ἀντίθετον autē ex dissimilibus argumentū est: non igitur figura. Colligit Quintilianus ad extremū omnes rhetorum ineptias & nugas, ne credo parte aliqua institutionis rhetoricę diligētiam Quintiliani potiús, quám prudentiā requireremus. Separat tandem Quintilianus á figuris compositionē, sed ineleganter admodum & inconsideraté. Quid enim est figura Quintiliane? Conformatio (ais) elocutionis remota á vulgari consuetudine: At, inquam, cōpositio & numerus est elocutionis cōformatio remota á vulgari cōsuetudine: Est igitur figura. Hanc autē syllogismi conclusionisq; regulam si didicisses, si adhibuisses describendæ artis & cōponendæ doctrinæ legem, Quintiliane, ista tam inconsideraté nunquā effudisses. Mirabile veró rhetoris hujus ingeniū est: præcepturus enim de cōpositione Quintilianus nō definit initió, deinde nō dividit, sed longissimo exordio utitur & verbosissimo, ubi ratio doctrinæ nulla est, quemadmodū antea fecit in capite de ornatu. Exordio tandē concluso sequitur cōpositionis doctrina, in qua tres primúm di-

Compositio.

visiones ineptissimæ collocantur: prima est orationis in vinctam & solutam. Quid enim Quintiliane? Recipis te de virtutibus elocutionis præcepta positurũ, & hic tamen ex cõpositione virtutis & vitii elocutionẽ distribuis, ut alia cõposita sit, quod est laudis & virtutis: alia incomposita, quod est vituperii atque vitii. Corrigis tamen te, & ais in sermone & epistola numeros laxiores potiús esse, quám nullos, ut oratio cujuscunq; generis sit, cõposita esse debeat: quod sané tam verum est, quám de reliquo orationis ornatu. Tropi quidẽ sunt & figuræ in omni oratione, sed pro rerum quæ tractantur, & personarũ quæ docentur, ratione ornatus augetur, aut minuitur. Secũda divisio est in κόμματα, κῶλα, περίοδον, quæ divisio cõpositionis non est. Potest enim oratio his omnibus partibus esse distincta, & tamẽ ineptissimé composita. Atque tota illa cõsideratio grammaticæ est, cúm in syntaxi grãmatica docendum sit, quomodo puer orationẽ interpunctis dividere, & quibus modis distinguere debeat. Tertia partitio omnium stultissima est, qua tribuitur cõpositionis ratio trifariam, in ordinẽ, juncturam, numerũ. Primúm cõpositio ipsa & numerus idem planẽ est: siquidem oratio numerosa & cõposita eadem est, nec ulla est composita, nõ numerosa, sive cõtrá: etsi quicquam de reliquis partibus ad compositionẽ necessarium dicitur, id ipsum cõmodissimé in numero diceretur. Ordo veró de quo

Compositionis vitiosa partitio.

Cõpositionis secunda divisio vitiosa.

Cõpositionis tertia partitio vitiosa.

quo præcipitur, hic á Quintiliano falsus est: neq; crescere debet perpetuó oratio, ut ait Quintilianus, sed cúm minuendi gradus pares sint amplificandi gradibus, quoties extenuanda res erit, toties decrescat oportet oratio. Est & alius natura- " lis ordo (ait Quintilianus) ut viros & fœminas, " diem & noctem, ortum & occasum dicas potiús, " quám retrorsum. Veruntamē siquid ordinis ista " dignitas ut plerunq; observanda est, certé de rebus ipsis, non de verborū ordine observanda est. At plerunque tempus quod sequimur cōtra est: Fratres gemini dicendum (ait Quintilianus) nō gemini fratres. At Livius (cujus lacteum candorem tantopere hic ipse magister admiratur) primo libro ait, Geminos fratres, & tergeminos fratres. Dies & noctes dicendum, ait Quintilianus: at in Bruto Cicero dicit: At veró hoc tēpore omni noctes & dies in omnium doctrinarū meditatione versabar. Tam prolixa veró de ordine partium orationis altercatio valde ridicula & inepta est, qualis est in junctura de hiatu vocalium & asperitate consonantium: ubi valde miranda est Quintiliani negligentiane an ignorantia nescio. De vitiis disserit quæ de vocalibus & consonantibus in cōpositione possunt accidere: de virtutibus, quę sunt huic necessarió exprimendæ, verbum nullum facit. Ex literarū enim naturali bonitate magis, quám ex temporum in syllabis dimensione omnis singularū dictionū & gravitas,

& jucunditas,& ſplendor,& obſcuritas,& magnificentia,& ſubtilitas,atq; omnino omnis numeri virtus oritur. Nec ſatis eſt monere,qui pedes numerũ ſuaviter inſtituant,qui concludant. Multum enim intereſt quę ſint in pedibus longę aut breves vocales. Longę fuerint prima & tertia vocales,an nihil intereſſe inter utriuſq; ſonos arbitramur? an nihil acceſſionis fieri ad vocalium ſonos ex conſonantiũ conjunctione judicamus? Imó veró poteſt numerus alius alio vel gratior, vel ingratior eſſe, nec iſta per ſyllabas diſtinctio temporum,ſed vocalitas,ſed εὐφωνία numerũ efficiet. De tertio tandem compoſitionis membro, quod tradit Quintilianus,quomodo rhythmum dividit? Rhythmus (ait) par eſt ut dactylus: aut ſexcuplex,ut pæan: aut duplex,ut iambus. O partitionem & ineptam & inſulſam! Primúm quid utilitatis habet iſta partitio,etiam ſi vera ſit? quæ pars deinde cõpoſitionis,quæ ratio doctrinæ refertur ad iſtã parium, ſexquiplicium, duplicium cõparationẽ? nulla omnino. Deinde veró quám eſt ridiculum & inſipidum ſic partitionẽ informari,ut plures partes relinquas, quám cõplectare? At majorum rerum cúm minoribus collatio quinq; differentias habet: πολλαπλάσιον,unde duplex eſt ratio: ἐπιμόριον, unde ſexquiplex: ἐπιμερῆ, πολλαπλασιεπιμόριον, πολλαπλασιεπιμερῆ: de quibus tribus poſtremis generibus nihil hic attingit Quintilianus,& primi generis unam tantúm attingit,

Numerus.

Pedum vitioſa partitio.

cúm

cúm ſit ejuſdem generis amphibrachys é brevi, longa, brevi: habet enim rationem multiplicem triplam, & dochimus, cujus poſtea Quintilianus meminit é brevi, duabus longis, brevi, longa, ſi medio ſpatio dividatur, rationem efficiet ἐπιμερῆ. Quare tota iſta partitio explodenda plané eſt, & ad Ariſtotelis (á quo videtur Ciceroni & Quintiliano reperta) ſophiſticas argutias referendá. Verúm perge: ſingulares ſunt deinde metri & rhythmi differẽtiæ, quas Quintilianus inſtituit. Metrum, inquit, cõſtat ordine, rhythmus ſpatio temporũ: ideoque hic qualitatis eſt, illud quantitatis: quaſi veró nullus ſit ordo in proſa oratione, & non interſit plurimúm longæne, an breves ſequantur. Secunda differentia primæ ſapientia par eſt. In rhythmo indifferẽs eſt (ait Quintilianus) dactylusne ille priores habeat breves, an ſequentes: in verſu pro dactylo poni non poterit anapæſtus aut ſpondæus. Quid ergo Quintiliane? ſi nullus eſt in oratione ordo ſyllabarũ longarũ & brevium, nec refert an tres ſyllabæ (quarũ una longa ſit, duæ breves ſint) faciant anapæſtum, an dactylũ, quid eſt quod poſtea tam multa de ordine longarũ & brevium in pedum conjunctionibus commentaris? quorſum tot obſervationes tuæ, ſi nihil intereſt, præcedant breves an longę? Aliæ duabus his differentiis ſequuntur ſimiles differentiæ, quód metrũ ſit in verbis, rhythmus in corporis motu: quaſi veró verſus ille,

Rhythmi & metri differẽtiæ ridiculæ.

Sic fatur lachrymãs, classiq; immittit habenas, potiús in singulis verbis, quàm in universo sex pedum numero concludatur. O doctorẽ doctrinæ, quã profiteris, expertem! Verùm tot ineptias omittamus, & cætera cõsideremus. Vitaveris in soluta oratione carmen perfectũ, & initio orationis initium carminis, & in fine, finem: ex omnibus & omnium generum syllabis, sed variatis & moderatis orationẽ componere licebit. At Quintilianus Aristotelem & Ciceronem sequutus, vanissimas artes nobis explicavit. Pedes dissyllabi sunt quatuor, trissyllabi sunt octo. Quid tum? Ex his species numerorũ quadraginta Quintilianus efficit. verùm quàm ridiculé atque inepté! Nam in hac observatione non solúm eundem numerũ modis pluribus inutiliter observavit, sed sibiipsi plerunq; repugnavit. Nam si per quatuor extremas syllabas, quod Quintilianus etiã hic interdum facit, numerum distinxeris, & ultimam pro indifferẽti (quod eidem etiam placuit) sumpseris, certé omnes Quintiliani observationes tam variæ ad octo redibunt, atque aliis aliæ repugnabunt. Affirmat Quintilianus numerũ ex pæane primo & spondæo vitiosum esse in clausula, ut, Brute dubitavi. At eundem mutata observationis specie laudat. Accipiet (ait) ante se choreus & pyrrhichium, ut, Omnes propé cives virtute, gloria, dignitate superabat. Sex enim postremæ syllabæ in utroque exemplo parem numerũ habent,

Summa compositionis & vera doctrina

Numeri species ineptæ à Quintiliano colliguntur.

bent,cúm ſit ultima Quintiliano indifferẽs. Duo ſpondæi (ait Quintilianus) nõ feré conjungi patiuntur,quod tamẽ Cicero in Craſſo probavit,& Quintilianus ipſe in tribus aliis obſervationibus laudavit,moloſſus & palimbacchi' optimé claudunt. At ultima indifferenti tres ſpondæi hic cõjunguntur,ut patet etiam Quintiliani exemplo, Et ſpinis reſperſum . Optimé claudit (ait idem) bacchius & palimbacchius,ſpõdæus & choreus. At ultima indifferenti poſita, ſpondæi item duo poſtremi ſunt. Tanta caligo rhetoris hujus menti offuſa eſt,ut non modó nugatorié ſępius idem repetat inutiliter,iteretque,ſed ſibiipſi contraria repugnantiaq; dicat: ita ſine dialectico ſyllogiſmo,ſine judicio his in rebus verſatur. Lõgiſſima reliquo capite oratio cõſumitur,quis modus cõpoſitionis ſit,quomodo ejus judicium pené naturale totum ſit,quod verum eſt: tum de inciſorum,membrorũ, peridiorum, hiſtoriæ,exordii, narrationis,confirmationis,epilogi cõpoſitione, quod eſt ſané perridiculum. Definitur á Quintiliano inciſum, ſenſus non expleto numero concluſus,quaſi veró inciſi ratio pẽdeat ex numero, ut ſi numerus expleatur, aut nõ expleatur, idcirco inciſum eſſe,aut nõ eſſe neceſſe ſit,& in inciſis nõ poſſit non plenus eſſe numerus,nec tamen inciſa eſſe deſinant. Citat Quintilianus á Cicerone exempla,& cum eo errat, Domus tibi deerat? at habebas. Pecunia ſuperabat ? at egebas.

Verúm ego hic membra quatuor video,nō incisa quatuor. Simili errore in membrorū & periodorū doctrina vagatur Quintilianus,nec ex ejus oratione sciri potest,quid horum quicquam sit. Dicam veró,quoniam ipse nō dicit, incisum,est imperfecta sententia:membrū,perfecta quidem, sed alió tamē relata sententia: periodus omnino perfecta atque absoluta,ut syllogismus omnibus ex partibus constans,periodus est: Propositio,assumptio,cōplexio membra,quę si uno verbo sententias complectantur alias,incisa sunt: ut hic,

Uná Eurusq;,Notusq; ruunt,creberq; procellis
Africus,

Incisa tria sunt: periodus itaque aliquando brevior erit, ut

Nihil sapiēti pręter culpā in vita pręstandū est.

Atque in his orationis formis,sicut in cōpositionis partibus tam multa quę fabulatur Quintilianus,nullam doctrinæ rhetoricæ micam habent, sed inanē pompam,& sophisticam ostentationē nescio quam : ut imperiti discipuli magistrū talem admirentur,ab eo doctrinā nullam percipiant. Quamobrem videmus in capitis hujus tam prolixa cōfusione quám multa Quintilianus peccaverit: exordium libri instar sine arte,definitio hujus artificii nulla,partitiones ridiculæ & vitiosæ:numeri poëtici & oratorii ineptæ differentię, numerorū observationes cōfusissimæ & inertissimæ sine certa argumēti ullius scięntia,sine ulla

syl-

ſyllogiſmi prudētia merę ferè ac perpetuæ nugę.

Decimus liber deſcriptæ artis exercitationem quandam demonſtrat. Primo autem capite longiſſimo illo quidem, eloquentiæ habitum, id eſt ἕξιν parari legendo, ſcribendo, dicendo præcipit Quintilianus. De legendo itaq; totum primum caput eſt, de ſcribendo quatuor proxima, de dicendo reliqua duo. Atq; primo illo capite diſputat Quintilianus, tametſi orator veras cauſſas agendo eloquentię candidatum excitare multùm poteſt, ſcriptę tamen orationis lectionē certioris eſſe judicii & majoris fructus. Quemadmodum Cicero cùm decem annos perpetuos (ut ex ſcriptis ejus obſervavi) quotidie in foro, in curia, in roſtris oratores audivit, legit etiam interim ſcriptas oratorū varias orationes. Quintilianus igitur exiſtimat lectionē ejuſmodi, quàm auditionē utiliorē eſſe. At vehementer hic ab eo diſſentio. Rhetoricæ enim ſicut & dialecticæ & cujuſvis exercendæ artis ratio duplex omnino eſt, ἀνάλυσις & γένεσις. Primum enim eſt ut artis uſum in propoſitis exemplis cernamus, deinde ſimilia his effingamus. Ut igitur pręcepta artis melius cognoſcuntur audiendo diligente & erudito doctore, quàm ejus legendo libro: ſic uſus præceptorum primùm melius audiendo, quàm legendo exercetur. Recens eſt & infirma artis cognitio, quæ facilius multò alio ducente, & viam indicante ſequitur, quàm per ſe progreditur: multa & tro-

In librum decimum.

Auditio melior lectione.

porum & figurarũ & omnis elocutionis exempla rudis & novitius discipulus dicente Cicerone perspiciam subitó & admirabor, quæ in scriptis ejus orationib⁹ vix multa observatione tandem deprehenderem. Neque tamen in veris caussis duntaxat oratores ad hanc exercitationẽ audiri jubeo, sed magistros orãtes in schola suis exemplis hic præire volo, ut nõ solúm discipulis bene dicendi artem ex pictis præceptis ostendant, sed multó magis usum vivis exemplis aperiãt: quod idem feré pauló póst in imitatione Quintilianus docet. Da mihi rhetorẽ non solúm docendi, sed etiam dicendi peritum. Da Ciceronẽ qui Cælio, qui Dolabellę, qui Hircio, qui Pansę, qui Crasso, qui multis aliis fuit, an nõ rudem eloquentiæ discipulum meliús audientem docebit, quám ejus orationes docerẽt? Hæc igitur scholastica auditio prima sit, deinde omnibus locis oratores omnes audiantur. At in lectione firmius judiciũ est (ait Quintilianus) Credo scilicet discipuli judicium firmius esse solúm, quám si judicio præceptoris confirmatum fuerit. Pudet dissentire (ait Quintilianus) Quasi veró discipulus iste noster in eloquentiæ studiis exercendus ad oratorẽ audiendũ judex rhetoricæ ignarus non peritus observator accesserit, & Colotes Tejus cúm Thimantis tabulam spectaret (qua pictor hic viderat cum immolanda Iphigenia, tristis Calchas esset, mœstior Ulysses, mœreret Menelaus, obvolven-
dum

dum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo nõ posset imitari) tum, inquam, in hac tam miserabili & lamentabili pictura Colotes lachrymis oculos cõplerit, non in omnes artificii rationes animum potiús intenderit. Alia docti cõtemplatoris & sapientis observatoris persona est, alia improvidi, nec arté animadvertentis auditoris. Quamobré primúm fuerit eloquentiæ discipulus, auditor & disertorum magistrorũ & eloquentium oratorum: deinde lector: & ut in audiendo, sic in legédo observabit omnes artis suæ laudes in tropis & figuris. Hoc Quintilianus non monet. In cõmemorandis auté rhetoribus quos eloquentię discipulo legendos putat, relabitur ad errorem primi & secundi libri, poëtas primúm, deinde historicos, oratores tandem proponit, atq; ita nobis analysin describit. Deinceps accedit ad genesin, secũdam exercitationis partem, ut imitando vel per nos ipsos aliquid conãdo scribamus & dicamus. Secundo igitur capite laudat Quintilianus imitationẽ, nec tamé satis esse putat: sed conandum aliquid supra eos, quos imitamur: in quo libéter assentior, nisi quód nõ imitabilem inventionem existimat, in hoc enim graviter errat. Ex omnib⁹ enim dialecticę & rhetoricę partibus nullam facilius est imitari, quám inventioné, quia nullum est argumenti genus non notatum & descriptũ: nullius forma est arguméti, cujus simile nullum

Imitatio.

Inventionem inimitabilem falsó putavit Quintilianus

possit in alia caussa reperiri. Duo(ait)imitationi esse proposita, quos imitemur, quid imitemur: hoc etiam concedo. Multa miscet hic de decoro inepté: de hoc enim nihil adhuc præcepit, nec in rhetoricis elocutiōis vel actionis præceptis quicquam est tradendum. Hoc enim si cujusquã artis est, dialecticæ prudētiæ est magno usu rerũ confirmatæ, non rhetoricæ. Plures imitandos, non unum Quintilianus existimat, id etiam libenter accipio, ut potiús multorũ virtutes, quám vel unius etiã vitia consectemur, modó tamẽ in optimis quibusque confirmatus prius fueris. Tertio capite pręcipit Quintilianus quã diligentissimé, & quamplurimũ scribendum esse, ut bene potiús

Decorum.

Scriptio.

» quám citó scribatur, tandem veró celeritas usu
» & consuetudine cōparetur. Quod ex parte quidem, nō totum verum est. Volo enim ut Cicero, ut Quintilianus etiam libri secũdi capite quarto
» vult, se efferàt in adolescente fœcunditas, ut sit
» quod amputari possit. Nō enim potest in eo suc-
» cus esse diuturnus, quod nimis celeriter maturi-
» tatẽ est assecutum. Quanquã reprehendit Quintilianus ipse deinde in scribendo nimiam & diligentiam & negligentiam. Reliquum caput de loco, de cęris, ubi scribatur, sicuti caput proximũ de emendatione nihil admodum præcepto ullo dignũ habet. Quinto capite tractatur feré idem argumentum, quód scriptio convertendis in sermonem Latinum Gręcis commodé adhibeatur.

Quæ

Quæ ſané exercitatio rudi & novitio eloquentiæ Latinę diſcipulo nō convenit, qui verborum copiam nondum pararit, ut ea Græcā eloquentiam Latiné reddat. Probat etiam Quintilianus eandem ex Latinis converſionem, præſertim de carminibus, quia res una dici pluribus modis poſſit. In quo etſi meritó á Cicerone diſſentit Quintilianus (Cicero enim hāc exercitationē in primo de oratore, argumento leviſſimo tollit) attamen hæc exercitatio nō niſi confirmato jam & corroborato & copia elocutionis inſtructo ſtylo prodeſſe poterit, & in eodē vitio cum ſuperiore fuerit. Reliqua de theſi & declamationibus ſimilia ſunt, qualia ſunt toto capite ſeptimo, quód extēporalis dicēdi facultas paretur arte, exercitatione, nihil habent novi præcepti, ſed inané loquacitatem. Quamobrē de exercitatione libro decimo ita præcipitur, ut de artis ipſius partibus eſt præceptum, nihil perſpicué definitū, nihil acuté partitū, nihil ad verum uſum congruenter expoſitum eſt, nullum denique dialecticum vel conſilium vel judicium eſt adhibitum. Undecimo libro de decoro, memoria, pronuntiatione præcipitur, & in ſingulis rebus capita ſingula conſumuntur. Primo itaque capite longiſſimus ſermo de apté dicendo conſumitur, ſed hoc totum decori tam prolixum præceptū valde in rhetoricis præceptis eſt indecorum. Videre enim quid deceat omnino omnibus in rebus, ſi qua poſſit ars

Cicero á Quintiliano bene reprehenſus.

In undecimū librum.

proprié explicare, dialectica certé fuerit,quæ leges omnium rerum cõmunes, & maximé generales ostendit in argumento, enuntiato, syllogismo,methodo,quid conveniat in omni re atque caussa,quid veré deceat,quid non deceat. Attamen quávis id generatim in dialectica præcipitur,id etiam privatim & singulatim ex aliis artibus singulis intelligitur. Decorũ in sermonis puritate & elegantia ex grãmatica,in elocutione & actione ex rhetorica,in numerorũ supputatione & magnitudinũ divisione,in concentibus & sonis,in astrorum motibus ex arithmetica,geometria,musica,astrologia: in stirpibus & plantis atque animalibus ex physica: in virtutibus & moribus ex ethica philosophia: in ædificiis,in agris ex architectura & agricultura: in omnibus & dictis & factis,in omnibus rerum quotidianarũ & nulla arte comprehensarum consiliis ex humana earum rerum prudẽtia: denique in omnibus rebus quid decorum sit,cognitio ipsa atque scientia & usus declarabit. Nec tamen separatum de dedecoro & distinctum ullum præceptum erit, quia decorum ipsum cõveniens ea perfectio est, quam artes suis præceptis,quam ipsa humanitatis ratio & sapientia demonstrat. In rebus veró nulla arte singulari comprehensis, cõmunes ingenii & naturę dotes,quas dialectica interpretatur,excitandæ & adhibendæ erunt:usus itẽ,mores,exempla admonebunt. Quare quod tam laté pa-

pateat, ridiculum ſané eſt rhetoricæ veluti proprium ſubjicere. Secundo capite Quintilianus accumulat omnes ineptias de locis & imaginib' ad memoriam conformandū: quas ipſas meritó deridet,& ſuas nugas Carneadem, Metrodorū, Simonidē earum inventores habere jubet, ſimpliciora & meliora putat eſſe diviſionē & compoſitionem cum labore & exercitatione conjunctam: quod ſané maximé in Quintiliano laudo & probo: ac ſi diviſionis artē & ordinis proponeret, multó magis etiam laudarē & probarem: tum enim memoriæ artem nobis explicaret. Ars memoriæ (ait) tota poſita eſt in diviſione & cōpoſitione. Quæramus igitur quæ ſit ars ordinis, quæ ſit ars, quæ res dividat & cōponat, tum memoriæ artem inveniemus. Eſt autem in dialecticis, enuntiationis, ſyllogiſmi, & methodi præceptis tota hæc ordinis doctrina diligenter in noſtræ dialecticæ præceptis expoſita. Vera igitur illic memoriæ ars & dialecticæ propria omnino eſt. Itaque Quintilianus in iſto capite res alienas quidem, & plerunque etiam ridiculas tradit, ſed tamen vero propiores, quám adhuc permultas tradidit. Cujuſmodi caput de pronuntiatione multis quidem præceptis utilibus refertum, ſed totidem nugis oneratū, ut ineptię facilé neceſſarias inſtitutiones ſuperēt. Vana ſiquidem curioſitas eſt in tam multis & vocis & geſtus ſectionibus, cúm tota illa tot verſuum millibus accumu-

De memoria.

De pronuntiatione.

In duodecimum librũ.

lata doctrina paucis verbis perſpicué tradi poſſet. De duodecimo libro prima illa initio á nobis diſputata ſunt, quód orator ſit vir bonus, quód philoſóphus, jurecõſultus, hiſtoricus: proxima autem quæ primúm ſint agendæ cauſſæ, & quid in his & ſuſcipiendis, & diſcendis, & agendis ſit obſervandum: itemque poſtquam á foro diſceſſeris, quibus rebus otium ſit oblectandũ, non unius artis rhetoricæ decreta, ſed ejus advocati (quem nunc vulgo dicimus) ſtudia quædam demonſtrant. Et longiſſimum caput de generibus dicẽdi, rhetoricæ elocutionis proprium nil habet. nec enim diſtinctio gravitatis, humilitatis, mediocritatis in oratione ſumitur ex verbis tantúm, ſed ex rebus ipſis, ut hæc partitio ſit cõmunis inventionis cum elocutione. Quamobrem ſi lubet quinque poſtremorum librorum ſubductis rebus omnibus conſiderare, quæ deſcriptio doctrinæ fuerit, ut non liceat idem dicere, quod de ſuperioribus inventionis & diſpoſitionis libris anté dictum eſt, & artem & artis uſum neque recté neque ordine á Quintiliano doceri: certé veré confirmari poterit multis & inanibus præceptis artem rhetoricam in elocutione & actione onerari, & longé majorem inanis oſtentationis & pompæ ſpeciem, quám veræ & ſolidæ doctrinæ rationem demonſtrari.

FINIS.